

**KONYA OTURAK SOHBETLERİ VE OTURAK
HAVALARININ TÜRK HALK MÜZİĞİNDEKİ YERİ**

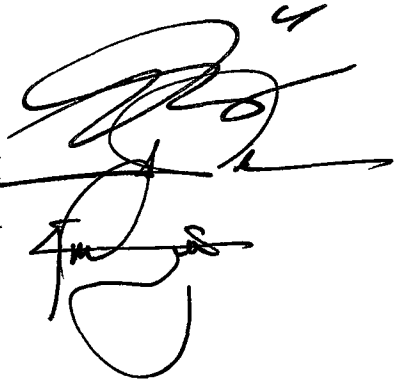
122 682

YÜKSEK LİSANS TEZİ
Savaş KARAMAN
4059411002

İC. YÜKSEK LİSANS KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

Tezin Enstitüye Verildiği Tarih : 2 Ocak 2002
Tezin Savunulduğu Tarih : 15 Ocak 2002

Tez Danışmanı : Doç. Şenel ÖNALDI
Diğer Jüri Üyeleri Doç. Fikret DEĞERLİ
Y. Doç.Dr. Göktan AY

OCAK 2002

ÖNSÖZ

20. yüzyılın başında başlayan ve Cumhuriyet dönemi ile kendi kimliğini tanıma amacıyla yoğunlaşan folklorik araştırmalar, analizden çok tespit amaçlıdır. Ancak bu tespit çalışmaları gelişigüzel değil tüm bilimsel prensipler göz önünde tutularak yapılmış, kaynak olarak bugünün araştırmacılarına miras olarak bırakılmıştır. Bugün akademik bir kurumun çatısı altında akademik öğrenimini devam ettiren veya öğretim görevini üstlenen kişilerin görevi bu kaynaklardan faydalanarak konuları analiz etmek olmalıdır.

Bu amaç çerçevesinde, bu çalışmada, köklü bir geçmişi olan Türk toplumunun gelenekleri arasında bulunan “Konya Oturak Sohbetleri” ele alınmış ve kısaca geçmişinden ve kurallarından bahsedildikten sonra bu sohbetlerin ana ögesini oluşturan müzik repertuarından 13 türkü seçilerek müzikal analizi yapılmıştır. Bu gibi toplantılar Anadolu’da sadece Konya’da görülmediğinden diğer yörelerdeki toplantılara da (araştırmacılara kaynak olmak amacıyla) değinilmiştir.

Başta da söylendiği gibi daha önce yapılan folklorik tespit çalışmalarının ışığında her bilim dalı, her sanat kolu kendi bilimsel yöntemlerini kullanarak bir analiz yapmalıdır. Analiz amacıyla yapılacak bu çalışmalar, ileride sosyolog, müzikolog ve sosyo-müzikologlara kaynaklık edecek; daha ileride bu bilim dallarında görev alan kişilerin yapacağı olası çalışmalarla kendi kültür benliğimizi korumamız konusunda sarfedilen gayretler sonuca bir adım daha yaklaşacaktır.

Bu amaçla hazırlamış bulunduğum çalışmada benden yardımını esirgemeyen danışmanım sayın Doç. Dr. Şenel Önalı’ya, benden yardımlarını esirgemeyen Y. Doç. Dr. Gökten Ay’a, Perihan Kaya’ya, Zafer Taştan’a ve tezimin teknik yazımında bana yardım eden Ahmet Emre Çelik’e teşekkür ederim.

Ocak 2002

Savaş Karaman

İÇİNDEKİLER

ŞEKİL LİSTESİ	vi
ÖZET	ix
SUMMARY	x
1. GİRİŞ	1
2. KONYA'NIN TARİHİ VE COĞRAFYASINA GENEL BİR BAKIŞ	2
3. KONYA OTURAK SOHBETLERİNİN VE OTURAK HAVALARININ TÜRK HALK MÜZİĞİNDEKİ YERİ	4
3.1. Oturak Sohbetleri Nedir?	4
4. OTURAK SOHBETLERİNDE İCRA EDİLEN TÜRKÜLERDEN BAZILARININ (OTURAK HAVALARININ) İNCELENMESİ	9
4.1. Elmaların Yongası	11
4.1.1. Makam incelemesi	13
4.1.2. Usul incelemesi	14
4.1.3. Edebi inceleme	14
4.2. Hani Benim Elli Dirhem Kesdenem (Konyalı)	16
4.2.1. Makam incelemesi	17
4.2.2. Usul incelemesi	18
4.2.3. Edebi inceleme	18
4.3. Kahvenin Önünden Gelir Geçersin (Memedim)	20
4.3.1. Makam incelemesi	21
4.3.2. Usul incelemesi	21
4.3.3. Edebi inceleme	22
4.4. Edalı Bebek (Minarenin Alemi)	24
4.4.1. Makam incelemesi	26
4.4.2. Usul incelemesi	26
4.4.3. Edebi inceleme	27
4.5. Haydi Bizim Evde Şeker Lokum Badem Var	28
4.5.1. Makam incelemesi	30
4.5.2. Usul incelemesi	31
4.5.3. Edebi inceleme	31
4.6. Karanfil Oylum Oylum	33
4.6.1. Makam incelemesi	35
4.6.2. Usul incelemesi	36

4.6.3. Edebi inceleme	37
4.7. Mentşeli	38
4.7.1. Makam incelemesi	40
4.7.2. Usul incelemesi	41
4.7.3. Edebi inceleme	41
4.8. Elinde Sazı	43
4.8.1. Makam incelemesi	45
4.8.2. Usul incelemesi	45
4.8.3. Edebi inceleme	46
4.9. Vay Bana Vaylar Bana	48
4.9.1. Makam incelemesi	51
4.9.2. Usul incelemesi	51
4.9.3. Edebi inceleme	52
4.10. Gezdım Karaman'ı Gördüm Konya'yı	54
4.10.1. Makam incelemesi	56
4.10.2. Usul incelemesi	57
4.10.3. Edebi inceleme	57
4.11. Penceresi Yeşil Perde	59
4.11.1. Makam incelemesi	60
4.11.2. Usul incelemesi	61
4.11.3. Edebi inceleme	61
4.12. Aslan Mustafa	63
4.12.1. Makam incelemesi	65
4.12.2. Usul incelemesi	65
4.12.3. Edebi inceleme	66
4.13. Gülüm Var Ocak Ocak	67
4.13.1. Makam incelemesi	69
4.13.2. Usul incelemesi	70
4.13.3. Edebi inceleme	70
5. ANADOLU'DAKİ DİĞER OTURAK SOHBETLERİ	72
5.1. Sohbet	72
5.2. Yâran Toplantısı	76
5.3. Toplantısı	76
5.4. Sophet	76
5.5. Sıra	76
5.6. Sıra Gezme	76
5.7. Barana	76
5.8. Oda	78
5.9. Cigör - Cigor	78
5.10. Samah	79
5.11. Yumurta Şenliğı	79
5.12. Güveleme	79
5.13. Ternek	79

5.14. Vertevor	79
5.15. Herfene	79
5.16. Uçurtma	80
5.17. Oğlak Bahçeleri	80
5.18. Oturma	80
5.19. Cümbüş Alemleri	80
5.20. Avrat Oynatma	84
5.21. Muhabbet	84
5.22. Cumalık	85
5.23. Cemiyet	85
5.24. Cem	86
5.25. Biryan	86
5.26. Büryan	86
5.27. Çiğdem Günü	86
5.28. Sıra Gecesi	87
5.29. Yatı Alemleri	87
5.30. Sahaniye	88
5.31. Muhabbet Meydanı	88
5.32. Nasip Alma Meydanı	92
5.33. Gelin Alayı	94
5.34. Feslikan Gezmesi	99
5.35. Yaprak Panayırı	100
5.36. Taşmescit Gezmesi	100
5.37. Kala Gezmesi	100
5.38. Elele Tutuşmak	101
5.39. Kolbastı Havaları	101
5.40. Konak Alemleri Rize	101
5.41. Güvey Hamamı	102
5.42. Güveyi Salma	102
5.43. Kakmık	103
6. ANADOLU'DA KADIN SOHBETLERİ	104
6.1. Gelin Hamamı	103
6.2. Kına Gecesi	104
6.3. Görümlük	106
6.4. Yük	106
6.5. Dönme Hamamı	107
6.6. Kızlar İçi	108
6.7. Ahenk	108
6.8. Gece Çeniz Altısı	109
6.9. Kuşak Kuşatma	110
6.10. Gündüz Çeniz Altısı	110
SONUÇ	111
KAYNAKLAR	112
ÖZGEÇMİŞ	113

ŞEKİL LİSTESİ

	<u>Sayfa No</u>
Şekil 4.1 : Ana ritimler.....	9
Şekil 4.2 : Ana ritimlerin değerlerinin küçülmesi.....	10
Şekil 4.3 : Ana ritimlerin kendi aralarında birleşmeleri.....	10
Şekil 4.4 : Ana ritimlerin kendi aralarında birleşmeleri ve değerlerinin küçülmesi.....	10
Şekil 4.5 : Ana ritimlerin kendi aralarında birleşmeleri.....	10
Şekil 4.6 : Müstezat dizisi.....	13
Şekil 4.7 : Müstezatın “do”ya transpoze edilmiş şekli.....	13
Şekil 4.8 : Dizi alanı.....	13
Şekil 4.9 : Kullanılan dizinin aralıkları.....	13
Şekil 4.10 : Türkünün usulünün incelenmesi.....	14
Şekil 4.11 : Kullanılan ritim kalıbı örnek 1.....	14
Şekil 4.12 : Kullanılan ritim kalıbı örnek 2.....	14
Şekil 4.13 : Kullanılan ritim kalıbı örnek 3.....	14
Şekil 4.14 : Kullanılan ritim kalıbı örnek 4.....	14
Şekil 4.15 : Ezgide kullanılan ritim varyantlarına örnekler.....	14
Şekil 4.16 : Kullanılan sesler.....	17
Şekil 4.17 : Dizi alanı.....	17
Şekil 4.18 : Kullanılan aralıklar.....	17
Şekil 4.19 : Türkünün usulünün incelenmesi.....	18
Şekil 4.20 : Kullanılan ritim kalıbı örnek 1.....	18
Şekil 4.21 : Kullanılan ritim kalıbı örnek 2.....	18
Şekil 4.22 : Ezgide kullanılan ritim varyantlarına örnekler.....	18
Şekil 4.23 : Yahyalı kerem dizisi.....	21
Şekil 4.24 : Dizi alanı.....	21
Şekil 4.25 : Kullanılan aralıklar.....	21
Şekil 4.26 : Türkünün usulünün incelenmesi.....	22
Şekil 4.27 : Kullanılan ritim kalıbı örnek 1.....	22
Şekil 4.28 : Kullanılan ritim kalıbı örnek 2.....	22
Şekil 4.29 : Ezgide kullanılan ritim varyantlarına örnekler.....	22
Şekil 4.30 : Yahyalı kerem dizisi.....	26
Şekil 4.31 : Dizi alanı.....	26
Şekil 4.32 : Kullanılan aralıklar.....	26
Şekil 4.33 : Türkünün usulünün incelenmesi.....	27
Şekil 4.34 : Kullanılan ritim kalıbı örnek 1.....	27
Şekil 4.35 : Kullanılan ritim kalıbı örnek 2.....	27
Şekil 4.36 : Ezgide kullanılan ritim varyantlarına örnekler.....	27
Şekil 4.37 : Muhalif dizisi.....	30
Şekil 4.38 : Dizi alanı.....	30
Şekil 4.39 : Kullanılan aralıklar.....	30

Şekil 4.40 : Türkünün usulünün incelenmesi.....	31
Şekil 4.41 : Kullanılan ritim kalıbı örnek 1.....	31
Şekil 4.42 : Kullanılan ritim kalıbı örnek 2.....	31
Şekil 4.43 : Kullanılan ritim kalıbı örnek 3.....	31
Şekil 4.44 : Ezgide kullanılan ritim varyantlarına örnekler.....	31
Şekil 4.45 : Garip dizisi.....	35
Şekil 4.46 : Dizi alanı.....	35
Şekil 4.47 : Kullanılan aralıklar.....	35
Şekil 4.48 : Türkünün 9/8'lik usulünün incelenmesi.....	36
Şekil 4.49 : Türkünün 4/4'lük usulünün incelenmesi.....	36
Şekil 4.50 : Kullanılan ritim kalıbı örnek 1.....	36
Şekil 4.51 : Kullanılan ritim kalıbı örnek 2.....	36
Şekil 4.52 : Kullanılan ritim kalıbı örnek 3.....	36
Şekil 4.53 : Kullanılan ritim kalıbı örnek 4.....	36
Şekil 4.54 : Ezgide kullanılan ritim varyantlarına örnekler.....	36
Şekil 4.55 : Yahyalı kerem dizisi.....	40
Şekil 4.56 : Dizi alanı.....	40
Şekil 4.57 : Kullanılan aralıklar.....	40
Şekil 4.58 : Türkünün usulünün incelenmesi.....	41
Şekil 4.59 : Kullanılan ritim kalıbı örnek 1.....	41
Şekil 4.60 : Kullanılan ritim kalıbı örnek 2.....	41
Şekil 4.61 : Ezgide kullanılan ritim varyantlarına örnekler.....	41
Şekil 4.62 : Yahyalı kerem dizisi.....	45
Şekil 4.63 : Dizi alanı.....	45
Şekil 4.64 : Kullanılan aralıklar.....	45
Şekil 4.65 : Türkünün usulünün incelenmesi.....	46
Şekil 4.66 : Kullanılan ritim kalıbı örnek 1.....	46
Şekil 4.67 : Kullanılan ritim kalıbı örnek 2.....	46
Şekil 4.68 : Kullanılan ritim kalıbı örnek 3.....	46
Şekil 4.69 : Ezgide kullanılan ritim varyantlarına örnekler.....	46
Şekil 4.70 : Düz kerem dizisi.....	51
Şekil 4.71 : Dizi alanı.....	51
Şekil 4.72 : Kullanılan aralıklar.....	51
Şekil 4.73 : Türkünün usulünün incelenmesi.....	52
Şekil 4.74 : Kullanılan ritim kalıbı örnek 1.....	52
Şekil 4.75 : Kullanılan ritim kalıbı örnek 2.....	52
Şekil 4.76 : Kullanılan ritim kalıbı örnek 3.....	52
Şekil 4.77 : Ezgide kullanılan ritim varyantlarına örnekler.....	52
Şekil 4.78 : Beşiri dizisi.....	56
Şekil 4.79 : Dizi alanı.....	56
Şekil 4.80 : Kullanılan aralıklar.....	56
Şekil 4.81 : Türkünün usulünün incelenmesi.....	57
Şekil 4.82 : Kullanılan ritim kalıbı örnek 1.....	57
Şekil 4.83 : Kullanılan ritim kalıbı örnek 2.....	57
Şekil 4.84 : Kullanılan ritim kalıbı örnek 3.....	57
Şekil 4.85 : Ezgide kullanılan ritim varyantlarına örnekler.....	57
Şekil 4.86 : Yahyalı kerem dizisi.....	60
Şekil 4.87 : Dizi alanı.....	60
Şekil 4.88 : Kullanılan aralıklar.....	60
Şekil 4.89 : Türkünün usulünün incelenmesi.....	61

Şekil 4.90 : Kullanılan ritim kalıbı örnek 1.....	61
Şekil 4.91 : Kullanılan ritim kalıbı örnek 2.....	61
Şekil 4.92 : Kullanılan ritim kalıbı örnek 3.....	61
Şekil 4.93 : Ezgide kullanılan ritim varyantlarına örnekler.....	61
Şekil 4.94 : Yahyalı kerem dizisi.....	65
Şekil 4.95 : Dizi alanı.....	65
Şekil 4.96 : Kullanılan aralıklar.....	65
Şekil 4.97 : Türkünün usulünün incelenmesi.....	66
Şekil 4.98 : Kullanılan ritim kalıbı örnek 1.....	66
Şekil 4.99 : Kullanılan ritim kalıbı örnek 2.....	66
Şekil 4.100: Kullanılan ritim kalıbı örnek 3.....	66
Şekil 4.101: Kullanılan ritim kalıbı örnek 4.....	66
Şekil 4.102: Ezgide kullanılan ritim varyantlarına örnekler.....	66
Şekil 4.103: Müstezat dizisi.....	69
Şekil 4.104: Dizi alanı.....	69
Şekil 4.105: Kullanılan aralıklar.....	69
Şekil 4.106: Türkünün usulünün incelenmesi.....	70
Şekil 4.107: Kullanılan ritim kalıbı örnek 1.....	70
Şekil 4.108: Kullanılan ritim kalıbı örnek 2.....	70
Şekil 4.109: Kullanılan ritim kalıbı örnek 3.....	70
Şekil 4.110: Ezgide kullanılan ritim varyantlarına örnekler.....	70

ÖZET

Sosyalleşme, insanın yeme içme gibi doğasında bulunan ve tatmin etmesi gereken bir ihtiyacıdır. İnsan, bunun için bin yıllardır toplum hayatı içinde yaşar. Toplum hayatı, insanların sevinçlerinden hüzünlerine, doğumlardan ölümlere kadar yaşamın getirdiği tüm olayları paylaştığı arena gibidir. Bu arenada insanlar, yaşamın getirdiği tüm olayları (doğum, düğün, ölüm vs.) bir tören içinde karşılaşmışlar, bu olaylar yaşanırken alınacak tavırları yapılması gereken hareketleri kurallara bağlamışlardır; yani gelenekleştirmiş ve törenleştirmişlerdir. Bu gelenekselleştirme ve törenleştirme, sohbet ve eğlence için düzenlenen sohbet toplantılarında bile gözlenebilir.

İnsanın sosyal ihtiyaçları sonucu ortaya çıkan bu yapı, zamanın akmasıyla beraber o yapıyı oluşturan toplumun kültürünü varetmiştir. Günümüzde sınırların kalktığı, ülkelerin ve ülke toplumlarının siyasi, ticari, ekonomi, endüstri, turizm, sanat gibi pek çok alanda birbirlerinden etkilendiği ve birbirlerine benzemeye başlayarak kendi kültürlerini yavaş yavaş unutmaya başladıkları görülmektedir. Türk toplumunun eski sosyal yaşamının (sosyalleşme açısından) en önemli parçasını oluşturan, bir araya gelip yapılan sohbet toplantıları da diğer gelenek-görenek, örf ve adetler gibi kaybolmaktadır.

Bu araştırmada Konya yöresinin müzikal kültüründe çok önemli bir yer teşkil eden, hatta Konya gelenek ve göreneklerinin en ince ayrıntısına kadar işlendiği oturak sohbetleri geniş olarak ele alınarak incelenmiştir. Konya'nın seçilmesinde amaç; bir imparatorluğun eski başkenti olması ve eski siyasi konumunun getirdiği kültürü hala yaşattığı gözlemlenmesidir.

Bu çalışmada, oturak sohbetlerinde “Oturak Havaları” adı ile icra edilen türkülerden “Elmaların Yongası”, “Hani benim elli dirhem Kestanem”, “Kahvenin Önünden Gelir Geçersin”, “Edalı Bebek”, “Haydi Bizim Evde Şeker Lokum Badem Var”, “Karanfil Oylum Oylum”, “Menteşeli”, “Elinde Sazı”, “Vay Bana Vaylar Bana”, “Gezdim Karaman’ı Gördüm Konya’yı”, “Penceresi Yeşil Perde”, “Aslan Mustafa”, “Gülüm Var Ocak Ocak” isimli ezgiler seçilmiş ve ileride araştırmacılara kaynaklık etme düşüncesiyle bu ezgilerin ezgi usul ve edebi açıdan analizleri yapılmıştır. Ayrıca Anadolu’da pek çok ilde gerek erkeklerin, gerekse kadınların oluşturduğu oturak sohbetlerinin benzerine rastlanmış ve kısaca anlatılmıştır.

SUMMARY

Socialization is a need present in the nature of man just like eating and drinking and has to be satisfied. Humans have led a social life for thousands of years for this reason. Social life is like an arena where people share all the events brought forth by life from joys to sorrow, from birth to death. In this arena, people have confronted all the events of life (birth, marriage, death etc.) in a ceremony; have bound the approaches and actions to be taken when faced with these events to rules; thus established traditions and ceremonies for them. This process of establishing traditions and ceremonies can be observed even in social interaction meetings organized for the purpose of conversation and entertainment.

With time, this structure, which has emerged as a result of the social needs of humans, has in turn created the culture of the society that has established the structure. Today, we observe that the borders are removed; that countries and societies are influenced by each other on many fields like politics, economics, industry, tourism and art; and that they are slowly beginning to forget their own cultures. The meetings organized for social interaction, which form an important (from the point of view of socialization) part of the old social life style of the Turkish society is also disappearing like other.

This research broadly covers the seat conversations (oturak sohbetleri), which present an important part in the musical culture of Konya region, where the traditions and customs of Konya are present even to the smallest detail. The aim in choosing Konya is based on the observation of the fact that it is the ancient capital of an empire and the still continuing presence of the culture depending on its past political position.

In this work, the melodies titled “Elmaların Yongası”, “Hani benim elli dirhem Kestanem”, “Kahvenin Önünden Gelir Geçersin”, “Edalı Bebek”, “Haydi Bizim Evde Şeker Lokum Badem Var”, “Karanfil Oylum Oylum”, “Menteşeli”, “Elinde Sazı”, “Vay Bana Vaylar Bana”, “Gezdim Karaman’ı Gördüm Konya’yı”, “Penceresi Yeşil Perde”, “Aslan Mustafa”, “Gülüm Var Ocak Ocak” have been chosen from among the folk songs performed in these seat conversations under the name of “Seat Melodies – Oturak Havaları” and these melodies have been analyzed from the tune, style and literary point of view with the aim of contributing as a source to future researchers. Also, observations of similar organizations of the seat conversations by both men and women in many other cities in Anatolia have been briefly described.

1. GİRİŞ

Oturak sohbetleri, Anadolu'nun bir çok bölgesinde yaşayan insanların hayatında önemli bir yer edinmiş sosyal toplantılardır. Bu toplantılarda icra edilen türkülerin (bundan sonra oturak havaları olarak anılacaktır), Türk Halk Müziği repertuarında önemli bir yeri vardır. Anadolu'da az da olsa hala devam eden, sosyal olmasının yanında kültürel bir değer de taşıyan bu toplantılar hakkında şimdiye kadar herhangi bir inceleme yapılmamış olması bu konunun seçilmesine ve işlenmesine sebep olmuştur.

Bu araştırmada, bu toplantılarda söylenen türkülerin bir kısmının notalarının yanı sıra; konu ile ilgili nazari bilgiler verilmiş, müzikal analizler yapılmış, oturak sohbetlerinin Konya dışında hangi illerde karşımıza çıktığı ve bu illerde ne gibi isimlerle adlandırıldığı gibi konulara da değinilmiştir.

2. KONYA’NIN TARİHİ VE COĞRAFYASINA GENEL BİR BAKIŞ

Konya, Türkiye’nin, yüzölçümü olarak en büyük ilidir. İç Anadolu Bölgesinde bulunan ve karasal bir iklime sahip olan Konya’da, geniş ova ve platolar yüzölçümün büyük bölümünü oluşturur. Bu coğrafi özellik ve verimli topraklar, Konya ekonomisinin temelini tarıma endeksli olmasına yol açmıştır. Yerleşim, Konya Kapalı Havzası’nda daha yoğundur. Tarım, hayvancılık ve ticaret en önemli uğraşlardır.

Anadolu Selçuklu Devleti döneminde Konya’nın başkent olmasının izleri; inançların çeşitli yorumları, sosyal ilişkiler, iş düzeni, giyim-kuşam gibi sosyal göstergelerde hala gözlemlenebilir. Şehrin sahip olduğu köklü kültürel geçmiş, geleneksel yaşamın, davranış biçimlerinin, sosyal yapının ve ilişkilerin pek değişime uğramadan sürüp gitmesinin sebebidir. Özellikle XIII. yy.’ın başında Mevlana’nın Konya’ya yerleşmesi ve orada yaptığı çalışmalar, Konya’nın kültür merkezi olma niteliğini kat bekat arttırmış , siyasi merkez olma niteliğini neredeyse gölgede bırakmıştır.

Konya’nın önemli sanatsal anıtları Selçuklular devrinde yapılanlardır. Konya ili sınırlarında, bu devirde yapılan türbeler, kervansaraylar, saraylar ve medreseler ve camiler görülmür. Bu yapıların en önemlilerinden olan Alaaddin Cami (1219-1236 yılları arasında hüküm süren Alaaddin Keykubat I devrinde bitirilmiştir), Alaaddin Tepesi üzerinde bulunur.

Şehrin eski çekirdeğini dar sokaklar boyunca sıralanmış tek veya iki katlı kerpiç yapılar, düz damlı evler oluştururken, geçmiş yıllarda çıkan yangınlarla kısmen ortadan kalkmıştır. Bugün, geniş caddeler üzerinde modern görünümlü yapılar, iş hanları, otel ve ticaret evleri tarihsel doku ile şehrin görünümünü oluşturur. Şehrin ana caddesi, Alaaddin Tepesi ile Mevlana Dergah arasında geniş bir bulvardır. Bunun ötesinde bulunan çıplak alanlarda genellikle tahıl üretimine ayrılır.

1960 yılından sonra başlayan yurt dışına göçlerin toplumsal ekonomik ve kültürel açıdan önemli sonuçları olmuştur. Kentin kültür ve yaşamında önemli yeri olan dinsel ve töresel değerlerin bu süreç içinde daha farklı nitelikler kazandığı görülmektedir. İş ilişkilerini pazar ekonomisinin koşulları belirlerken, ev yaşamı, kişisel tutumlar ve ilgi alanları yine geleneksel değerlerle biçimlenmektedir. Ancak aile düzenindeki değişim çekirdek aileye dönme eğilimi ve dış çevreyle ilişkiler ve benimsenen değerler önünde belli bir sınır oluşturmaktadır.

Meram çevresinde yaşanan değişim bu sosyal evrimleşmeye gösterilebilecek örneklerden biridir; eskiden burada bağlar ve bağ evleri vardı, yöre halkı yazın işlerini yürütürken bir yandan da bağlara yazlığa çıkarlar, bağ evi olmayanlar da komşularına giderek birkaç gün kalırlardı. Bağcılık önemini kaybedince Meram tam bir dinlenme yeri olmuştur. Bazı çevrelerde ise hala bu gelenek sürmektedir. Bu farklılaşma kırsal kesimde de yaşanmaktadır. Merkezlerle ilişkisi yoğun olan köylerde kent etkisi belirgindir. Bu giysilerden, beslenme kaynaklarına dek uzanan bir etkileşimdir. Tarım alanında kalan, merkezle ilişkileri az olan köylerde geleneksel özellikler ağır basmaktadır.

3. KONYA OTURAK SOHBETLERİNİN VE OTURAK HAVALARININ TÜRK HALK MÜZİĞİNDEKİ YERİ

İslamiyet öncesinde dinsel törenlerde kullanılan öğeler (edebiyat, müzik, oyun vb. gibi), İslamiyet sonrasında dini veya din dışı toplantılarda sürdürülerek, kuşaktan kuşağa aktarılmıştır. Geçmişte “yas”, “kurban”, “şölen” gibi törenler yapıldı. Bu törenleri, “baksi”, “kam”, “şaman” (kuzeyde oturan bir takım Türk Boylarında def çalarak oyun oynama ve ezgi söyleyerek “kamlama” adı verilen âyini yapan ve bu oyunla ruhlarla ilişki kurarak hastaları sağlığa kavuşturduğuna inanılan kimselere, Avrupalılar tarafından verilmiş olan adlar), “oyun” (öğretici ve dinsel duyguları okşayıcı hareket eden oyuncuya verilen eski ad), “ozan” (topluluğu eğitici, öykücü anlatıcı, dinsel duygu ve töreleri okşayıcı, şiir söyleyen kişilere verilen eski ad, bugün de yerine “halk şairi ya da “ozan” sözcüğü kullanılmaktadır) ismi verilen kişiler yönetirdi. Bu geleneklere ve benzer yapıya bugünkü toplantılarda da rastlanmaktadır. Mevlevi toplantılarında, “sahip sema” (“sema” oyununda oyuncuların düşüp yaralanmalardan koruyan, onları gözetten ve oyunu yöneten kişi), Alevilerde ve Bektaşilerde “dede”, “baba” ismi verilen kişilerin varlığı ve görevleri eski geleneğin bugüne olan yansımasına örnek olarak verilebilir. Ayrıca başlayışı bilinmeyen bir zamandan beri süren gelenekler, davranışlar daha da yaygınlaşmış ve toplum yaşantısında, kısaca kültürel değerler içinde önemli yer kaplamıştır.

3.1 Oturak Sohbetleri Nedir?

İnsanların sadece sosyal ihtiyaçlarını karşılayabilmek için tertip ettikleri çeşitli toplantılar vardır. Bu toplantıların özelliği, dini veya siyasi bir amaç gütmekten tamamen eğlenme ve bu şekilde rahatlama ve sosyalleşme ihtiyacını karşılamasıdır. Konya yöresinde bu tip toplantılara oturak alemi veya oturak sohbetleri ismi verilmiştir. Mehmet Önder, “Konya Folklorü” isimli kitabının 101. sayfasında bu toplantıları; “Konya’ya mahsus bir içkili sazlı âlem”, olarak tanımlarken, Türkiye İş

Bankası'nın yayınladığı Türk Halk Oyunları Ansiklopedisi'nde oturak sohbetleri "Konya yöresinde kadın, çengi (oğlan köçek) oynatmak için yapılan içkili çalgılı gizli toplantı", olarak anlatılır. Bu tanımlar, bu toplantıların tamamen dünyevi nedenlerle yapıldığını anlatmakla beraber, oturak sohbetlerini tanımlamakta yetersiz kalmaktadır. İlhan Hınçer'in "Memleket Davaları 3" başlığı ile kaleme aldığı makale, oturak sohbetlerini uzun uzun anlatmakta, dün ve bugün arasındaki bağı vurgulamakta ve Türk toplumuna ait kuralları içinde barındırdığının altını aşağıdaki anlatımlarıyla çizmektedir:

Türk Milleti de garp milletleri gibi yüzyıllarca evvel bedîi ihtiyaçlarını tatmin etmek için, raks seyretmek, müzik dinlemek ihtiyacını duymuş, "Oturak Âlemi"ni ruhlarındaki bu ileri zevk ihtiyacı ile bir gazino minyatürü halinde ihdas ve tatbik alanını koymuşlardır.

Bu soru, her Anadolu'ya ve bilhassa Konyalıya pek çok defa sorulmuştur. Bugüne kadar Oturak âlemi - Kadın Oynatma, hem menfi cepheden tetkik olunmuş, bu Âlemi hazırlayan ve sevkedenden sebepler araştırılmamıştır. Evvelâ şunu söyleyeyim ki, Oturak âlemini ihdas edenler, hem mutaassıp, bir muhitte bu arzularını yerine getirebildiği, hem de bir insan olarak bedîi zevklerinin müdafî oldukları için, iki defa öğülmeye şayandırlar.

Zira, oturak âlemindeki âdap ve erkân, en ileri bir zihniyeti temsil eder. Yirminci yüzyıl insanların cemiyet hayatı bu tezahürlere en çok yer veren bir cemiyettir. Oturak Âlemine esas olan ruh, raks, müzik ve arkadaşlık esaslarına dayanır. Bu vasıflar bugünkü medeni insanın aradığı şeyler değil midir? İşte, Türkler de asırlarca evvel batı dünyası ve bugünkü cemiyet gibi, bedîi rakslar seyretmek, müzik ve şarkılar dinlemek arzusu ile bu toplantılarda eğlenmişler, içmişler, şarkı söyleyip, söyleterek, oynayıp, oynatarak ruhî ihtiyaçlarını tatmine çalışmışlardır.

Hattâ bugün en yüksek gazino, dansing ve kabarelerde, bar ve salonlarda randevu almak, flört geçmek mümkün ve kolay olduğu halde Oturak Âlemi'nde bunlar imkânsızdır. Orada her şeyden ziyade iptizale düşülmemeye çalışılır. Oturak âlemine iştirâk edenler, her şeyden evvel, bu topluluğun âdap ve erkânına riayetle mükelleftir. Oynayan avrat, ancak efesine aittir. Orada bulunanlara da oynadığı, içki sunduğu,

türkü söylediği halde hiç birisine iltifat etmemek mecburiyetindedir. Toplantıda bulunanlar da aynı töreye riayetle mükelleftir. Şayet, bunlardan birisi, avrada söz atar sarkıntılığa başlarsa iş, silâhların, tabanca ve bıçakların konuşmasına kalır. Bu feci netice bu âlemlerde ne kadar seciyesi zayıf insan varsa, o kadar çok tekerrür eder.

Görülüyor ki, bugün cemiyetten yüzyıllarca evvel, Türkler de en medenî seviyeye erişmişler, yorulan insanların eğlenmek ihtiyacında olduğunu anlamışlardır. Taassupla örülü bir duvarın arkasında faaliyete geçen bu âlemlerin, şüphesiz, yanlış mecralara sürüklenmiş, yol ve yordamda bazen aşırı nakiseler yapmış olmaları da kabul olunabilir. Rekabet baş göstermiş cinayetlere sebebiyet verilmiştir. Hele oynayan avrat tesmiye edilen kadınlar, cemiyet tarafından istiskal ve kabul edilmedikleri için, münhasıran serbest ve fena şöhretlere mâlik kadınlar arasından seçilmiştir.

Fakat, bütün bunlar tezimizi kıymetten düşürecek mahiyette değildir. Bu fena yollara sürüklenişten mes'ul, onları bu gizli yollara sürükleyen muhittir. Evet, yüzyıllarca evvel Konyalılar ve Türkler, ileri bir zevk ve görüş kuvvetiyle bugünkü cemiyetin en mübrem bir ihtiyacı ve malı bulunan gazinoların bir minyatürü olan Oturak Âlemi'ni gizli de olsa tatbik alanına koymuş ve ruhî ihtiyaçlarını gidermeye uğraşmışlardır.

Şu halde bu âlemler yüzümüzü kızartacak mahiyette değildir. Tamamen aksine olarak ince zevk ve duygu sahibi olduğumuzu açıkladığı için de bir iftihar konumuz olmalıdır. Bu suretle de Oturak Âlemi raks ve müzik eğlenceleri arasında yer almalıdır.

Bunları da organize edecek ancak halkevleri ve parti merkezleridir. Bu fikrimizi Türkerek karşılayanlara vereceğimiz cevap şudur:

Halk oyun, kıyafet ve türkülerini de bu tarihten 20 - 25, hattâ 10 -15 sene evvel ileri muhitlerde seyretmek mümkün değildi. Bir halk türküsünü beğenenler ayıplanır ve zevkinden şüpheye düşülürdü. Bugün de oturak âlemleri için belki aynı şeyler düşünülebilir. Fakat zaman bize hak verecek ve verdirecek, bu toplantıların bugünkü cemiyet toplantılarına bir nüve teşkil ettiğini açıklayacaktır. Bu bir irtica değil, ileri görüş mahsulüdür.

Şayet Anadolu'nun da birkaç yüzyıl önce bir Dede Korkut'u olsaydı, bu olayın hakikî yüzünü daha evvel aydınlanmış bulacaktık.[3]

Ancak oturak sohbetlerinin özellikleri sadece bunlardan ibaret değildir. Türk toplumunun geleneksel yapısı içerisinde koyulmuş ve uygulanmış katı kurallar, bu toplantıların amacından sapmasını ve bayağılaşmasını önlemiş, ruhunu muhafaza etmesini sağlamış ve bu sohbetleri (kurallarına tam olarak riayet edildiğinde) adeta bir tören havasına sokmuştur. Gülgün Kaya “Konya Yöresi Gelenek ve Görenekleri” isimli çalışmasında bu sohbetlerde yapılan her hareketin, her sözün bir uygulanış biçimi olduğunu şu sözlerle anlatmaktadır:

Eğlence biçimleri, toplumlara özgü değer yargılarına da yansımıştır. Konya'nın oturak alemlerinde geleneksel toplumun belirgin özelliklerinden, erkek egemenliği anlayışı kendini gösterir. Düğünler, uzun kış geceleri, bağ bahçe işlerinin bittiği düz akşamları “Hovarda” Konya erkeği için eğlenceye elverişli zamandır. Meram'da evi olanlar dostlarını, arkadaşlarını oraya çağırır. Oturak, evde yapılacak evin erkeği karısına “hadi sen bugün anangile git” der. “İbadette kabahatte gizli” olduğundan, eşinin-çocuğunun bunlardan uzak olması gerekmektedir. Kadın, “evinde gerektir”. Oturak sohbetlerinde hizmet edecek olan kadın, silahlı, bıçaklı ya da sopalı “efe”si ile elayak çekildikten sonra kimseye görünmeden oturak yapılacak eve getirilir. Konuklar ve çalgıcılar da hava kararınca birer-ikişer gelip yerlerini alır. Âlem başlayıncaya dek, kadınlar her erkeğin önünde çömelir tabakalarından tütün sarar ve bir başka erkeğin sigarasından yakarak sunardı. Birden çok kadın getirilmişse öbürü de sofrayı hazırlar, bir elinde rakı kadehi, bir elinde su bardağı her erkeğe önünde çömelerek sunardı. Ardından oturak kadınınca mezeler çıkarılırdı. Bu sırada saz, cura, kanun ve uddan oluşan çalgı takımı “bozkır havası” ile peşreve girer, kadınlar da parmaklarına ziller takarak oyuna hazırlanırlardı. Ağır havalarla başlayan oyun giderek hızlanır, erişilmesi zor bir kıvraklığa ulaşırdı. Oturağa katılan erkeklerin oyuna katılması ayıptır, saz çalınırken birbiri ile konuşanlar “boşboğaz” diye nitelenir bir daha oturağa alınmazlardı. Konuşmalar, içkiler saz aralıklarına bırakılmaktaydı. Sabaha karşı “vakitler garipleşti gayri” sözü ve ardından çalınan uzun hava oturağın dağılma zamanının geldiğini anlatırdı. Akşamdan tandıra

indirilen “ebi” çıkarılır ve “mbş” eşliğinde yenilirdi. Oturak yerinden gelirken olduğu gibi kimseye görünmeden çıkılırdı.[4]

Oturak sohbetlerinin temel özelliği yukarıdaki satırlarda da değinildiği gibi “ibadet de kabahat de gizli” ilkesi çerçevesinde gizlilikti. Bu yüzden oturak sohbetinin yapılacağı mekan için genel olarak kalın duvarlı ses geçirmeyen yerler tercih edilirdi. Bu gelenek Cumhuriyet döneminde yasaklanmışsa da yaygınlığını katı kuralları ve gizlilik ilkesi sayesinde korumuştur.

Oturak sohbetlerinin gizlilik ilkesi gibi olmazsa olmaz öğesi müzik ve oyundur. Hatta müzik ve oyun için, bu toplantıların düzenleniş sebebi olan eğlenme ihtiyaını doyuran ana öğedir denilebilir. Bu sohbetlerde çalınan, söylenen ve oynanan ezgilere “oturak havaları” adı verilir. Oturak havalarının icrasında ud, kanun, bağlama, kaşık, zil, mbş sazları kullanılmaktadır.

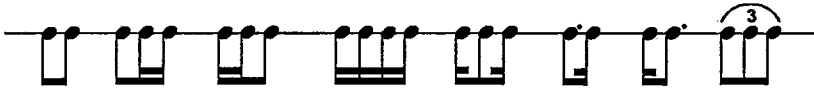

4. OTURAK SOHBETLERİNDE İCRA EDİLEN TÜRKÜLERDEN BAZILARININ (OTURAK HAVALARININ) İNCELENMESİ

Konya folklorunun önemli bir parçasını oluşturan oturak sohbetlerinde kullanılan türküler (oturak havaları), bu bölümde incelenecek ve bu incelemede, ele alınan her türkünün önce notası verilecek, sonra makam, usul, ritim varyantları ve edebi açıdan analizi veya örnekleme yapılacaktır.

Makam analizi sırasında kullanılan dizi ve ses sahasının belirlenmesinin yanı sıra eserde kullanılan nota birim değeri ve eserde kullanılan perdelerin kullanım sıklığı sayılmış ve güçlü olarak kullanılan perde bu yöntem ile tespit edilmiştir. Dizi aralıklarının tespitini gösteren şekillerde kullanılan “T” harfi tam aralığı, “Y” harfi yarım aralığı “T+Y” ise 1.5 seslik aralığı belirtmektedir.

Usul incelemesinde ise incelenen türkülerin kaç zamanlı olduğu belirtilirken ezgideki vurguların ritmin kaçınıcı zamanına geldiği belirlenmiş ve vurgu “>” işareti ile belirtilmiştir. Ayrıca bir türkünün usul incelemesi sırasında içinde kullanılan değişik ritim kalıplarını da tespit etmek zaruridir. Bilindiği gibi her eser yapı olarak tek bir usulde de olsa, kendine has farklı ritmik kalıplar barındırır. Bu müziğin ritim dili olarak adlandırılabilir. Ritim dilinde kullanılan ana ritimler şekil 4.1’de gösterildiği gibidir.

Şekil 4.1 Ana Ritimler

Şekil 4.1’de görülen ana ritimler 8 adet olup bu ritimler kendi aralarında birleşerek değişik ritim şekillerini oluştururlar. Bu oluşum sırasında ya değerleri tamamen küçülür, ya da tamamen büyür, Bu küçülmenin (tersinden bakıldığında ise büyümenin) oluşumu şekil 4.2’de görülmektedir.

Şekil 4.2 Ana Ritimlerin Değerlerinin Küçülmesi

Küçültülmüş ana ritimler de kendi aralarında birleşebilirler. Bu gibi bir birleşmenin sonucu olabilecek ritimsel kalıplardan ikisi şekil 4.3 ve 4.4'te gösterilmiştir.

Şekil 4.3 Ana Ritimlerin Kendi Aralarında Birleşmeleri

Şekil 4.4 Ana Ritimlerin Kendi Aralarında Birleşmeleri Ve Değerlerinin Küçülmesi

Şekil 4.4'te görülen birleşimin toplam değeri bir dördlük değeri kadardır. Bu değer daha da küçüldüğünde yani toplamı sekizlik olduğunda şekil 4.5 görülen kalıba girer.

Şekil 4.5 Ana Ritimlerin Kendi Aralarında Birleşmeleri

Bu örnek ritimleri daha da çoğaltmak mümkündür. Bir ezgide kullanılan ritim kalıpları bu prensipler içerisinde oluşur ve bu prensiplerle oluşan varyantlarıyla ezgiye renk ve ahenk bakımından çeşitlilik kazandırır. Bu yüzden usul incelemesi sırasında kullanılan ritim varyantları da örneklenmiştir.

Edebi incelemede ise örnek seçilen türkülerin vezin biçimi, kafiye düzeni ve edebi biçimi tespit edilmiştir. Türkülerin sözleri verilirken her kıta numaralandırılmış, kıta sonlarında tekrar edilen, edebi açıdan nakarat adı ile adlandırılan bölümler türkü geleneğinde olduğu gibi "bağlantı" olarak başlıklandırılmıştır.

4.1 Elmaların Yongası

Yöresi

KONYA

Kaynak Kişi

AHMET ÖZDEMİR

Derleyen

YÜCEL PAŞMAKÇI

Derleme Tarihi

1966

Notaya Alan

YÜCEL PAŞMAKÇI

ELMALARIN YONGASI

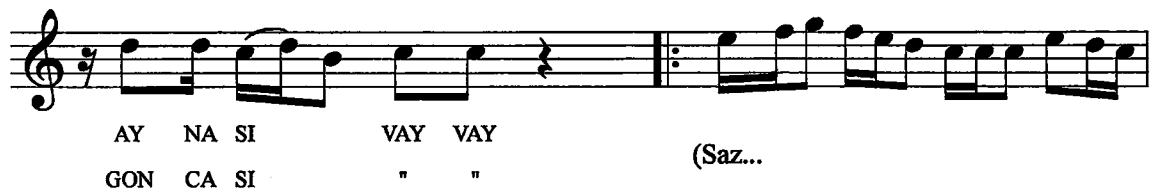
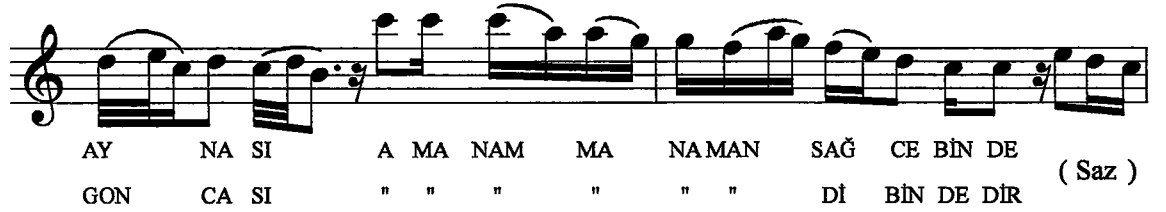
Metronom: ♩=84

(Saz...

...)

...

İ Kİ DU VA RA RA SI
DİZ Dİ ZE O TU RUR KEN

AS LA Nİ MAM MAN NAM MA NA MA NEY (SAZ)
" " " " " " " " " "

HAY Dİ HO VAR DA LAR (SAZ) YAY LA SI A MA NAM MA
HAY Dİ Çİ KA GEL Dİ " " " "

NA MAN HO VAR DA LAR (SAZ) YAY LA SI VAY VAY
" " Çİ KA GEL Dİ AM CA SI " "

HOP TA RA LEY Lİ LEY Lİ (SAZ) EL LE Rİ NE EY (SAZ)
" " " " " " " " " "

SA RI LAY Dİ MO İN CE CİK BEL LE Rİ NE VAY VAY
" " " " " " " " " "

4.1.1 Makam İncelemesi

Türkünün birim değeri 4'lüktür ve toplam 26 ölçüden oluşmaktadır, yani ezgi 104 dörtlük birim değer barındırmaktadır.

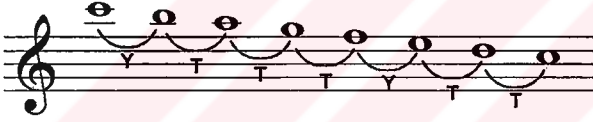
Şekil 4.6 Müstezat Dizisi

Şekil 4.7 Müstezatın "Do"ya Transpoze Edilmiş Şekli

Şekil 4.8 Dizi Alanı

Şekil 4.9 Kullanılan Dizinin Aralıkları

Dizisi: Müstezat'tır (bakınız şekil 4.6). Ancak müstezat dizisi bu türküde şekil 4.7'de gösterildiği gibi do perdesine transpoze edilerek kullanılmıştır. Dizi alanı şekil 4.8'de, dizinin aralıkları ise şekil 4.9'da gösterilmiştir.

Durak: Do perdesidir.

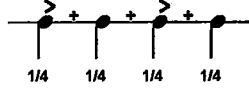
Güçlüsü: 1. dereceden sol perdesi 29 tane kullanılmıştır. 2. dereceden fa perdesidir; 21 tane kullanılmıştır.

Seyri: İnici.

Donanım: Arıza bulunmamaktadır.

4.1.2 Usul İncelemesi

Elmaların Yongası türküsü 4 zamanlıdır. Ezgideki vurguların hangi zamanlara geldiği şekil 4.10’da gösterilmiştir. Ezginin işlenmesiyle ortaya çıkan ritim kalıpları ve varyantları şekil 4.11, 4.12, 4.13, 4.14 ve 4.15’de örneklenmiştir.

Şekil 4.10 Türkünün Usulünün İncelenmesi

Şekil 4.11 Kullanılan Ritim Kalıbı Örnek 1

Şekil 4.12 Kullanılan Ritim Kalıbı Örnek 2

Şekil 4.13 Kullanılan Ritim Kalıbı Örnek 3

Şekil 4.14 Kullanılan Ritim Kalıbı Örnek 4

Şekil 4.15 Ezgide Kullanılan Ritim Varyantlarına Örnekler

4.1.3 Edebi İnceleme

Türkünün sözleri 7’li hece vezniyle yazılmış 2. kıtadan oluşmaktadır. Bağlantı bölümünde ise hece vezni 11’li olmuştur. Bu yazım biçimine halk şiirinde mani denilmektedir. Türkünün sözleri şöyledir:

1

Elmaların Yongası (Aslanım aman aman ey)

(Haydi) Sağ cebimde aynası (Aman aman aman sağ cebimde aynası vay vay)

İki duvar arası (Aslanım aman amnan aman ey)

(Haydi) Hovardalar yaylası (Aman aman aman aman ey)

Bağlantı

Hop tara leyli ellerine

Sarılaydım (o) incecik bellerine (vay vay)

2

Elmaların incesi (Aslanım aman aman aman ey)

(Haydi) Dibindedir goncası (Aman aman aman dibindedir goncası vay vay)

Diz dize otururken (Aslanım aman aman ey)

(Haydi) Çıka geldi Amcası (Aman aman aman çıkageldi amcası vay vay)

Kafiye düzeni aşağıda gösterildiği gibidir.

1. kıta

Bağlantı

2. kıta

.....a

.....b

.....c

.....a

.....b

.....b

.....a

.....d

.....a

.....a

4.2 Hani Benim Elli Dirhem Kesdenem (Konyalı)

KONYA

Yöresi

Kaynak Kişi

KONYA FOLKLOR EKİBİ

HANİ BENİM ELLİ DİRHEM KESDENEM

Derleyen

M.SARISÖZEN

Derleme Tarihi

4/12/1945

Notaya Alan

M.SARISÖZEN

Metronom:

(Konyalı)

HEY HE Y HA Nİ BE NİM EL Lİ DİR HEM
" " " HA Nİ BE NİM EL Lİ DİR HEM

KES TE NEM KES TE NEM KON YA LI DEN BAŞ KA SI NI
PI RA SAM PI RA SAM MUM LAR YAK SAM KON YA LI MI

İS TE MEM YAR YAR KON YA LIM YÜ RÜ
A RA SAM " " " " " "

YÜ RÜ YAV RUM YÜ RÜ SAÇ LA RI NI SÜ RÜ
" " " " " "

ŞİM Dİ BUR DAN GEÇ Tİ KON YA LI NİN Bİ Rİ
" " " " " "

4.2.1 Makam İncelemesi

Türkünün birim değeri 4'lük olup 10 ölçüden oluşmaktadır. Türkümüz 4/4 olduğundan; $4 \times 10 = 40$ tane dörtlük birim değerinde nota mevcuttur.

Şekil 4.16 Kullanılan Sesler

Şekil 4.17 Dizi Alanı

Şekil 4.18 Kullanılan Aralıklar

Dizisi: Türkünün ezgisi sadece 4 ses ile sınırlı kaldığından dizisi tespit edilememiştir. Kullanılan sesler şekil 4.16, muhtemel dizi alanı şekil 4.17, türküde kullanılan aralıklar ise şekil 4.18'de gösterilmiştir.

Durak: Re perdesidir.

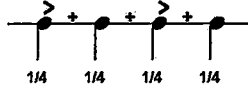
Güçlüsü: Bu türküde olduğu gibi dört sese sahip olan ve dizisi belirlenemeyen ezgilerde bir güçlünün tespit edilmesi çok doğru olmamakla birlikte 4. Bölümün başında anlatılan yöntemle bir fikir sahip olmak mümkündür. Bu yöntemle göre 1. derece güçlü (en çok kullanılan perde olarak düşünüldüğünde) mi perdesi olarak değerlendirilebilir. Bu perde ezgide 32 kez değişik değerlerde kullanılmıştır. 2. derecede güçlü ise 10 kez değişik değerlerde kullanılan sol perdesi olarak adlandırılabilir.

Seyri: İnici - çıkıcı.

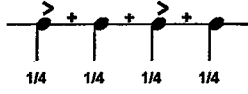
Donanım: Donanımına arıza konulmamış, ancak eser içerisinde yer yer fa# perdesi kullanılmıştır.

4.2.2 Usul İncelemesi

Ezgi 4 zamanlıdır. Ezgideki vurguların hangi zamanlara geldiği şekil 4.19’da gösterilmiştir. Ezginin işlenmesiyle ortaya çıkan ritim kalıpları ve varyantları şekil 4.20, 4.21, 4.22’de örneklenmiştir.

Şekil 4.19 Türkünün Usulünün İncelenmesi

Şekil 4.20 Kullanılan Ritim Kalıbı Örnek 1

Şekil 4.21 Kullanılan Ritim Kalıbı Örnek 2

Şekil 4.22 Ezgide Kullanılan Ritim Varyantlarına Örnekler

4.2.3 Edebi İnceleme

Türkü sözleri 11’li hece vezniyle yazılmış olup 2 beyitten meydana gelmektedir. Bağlantı bölümü serbesttir. Nazım şekli beyittir. Beyit; halk şiirinde iki mısradan oluşan şiir türüne denir. Türkünün sözleri şöyledir:

1

2

Hey hey Hani benim elli dirhem kestenem, Hey hey Hani benim direm pırasam,
Konyalı’dan başkasını istemem. Mumlar yaksam Konyalı’yı arasam.

Bağlantı

Yar yar Konyalım yürü
Yürü yavrum yürü
Saçlarını sürü

Şimdi burdan geçti
Konyalının biri

Kafiye düzeni aşağıda gösterildiği gibidir.

1. Beyit

_____ a

_____ a

Bağlantı

_____ b

_____ b

_____ b

_____ c

_____ d

2. Beyit

_____ e

_____ e

4.3 Kahvenin Önünden Gelir Geçersin (Memedim)

T R T MÜZİK DAİRESİ YAYINLARI
T H M REPERTUAR SIRA No : 2414
İNCELEME TARİHİ : 26.1.1984

YÖRESİ
KONYA
KİMDEN ALINDIĞI
RIZA KONYALI
SÜRESİ :

DERLEYEN
TALİP ÖZKAN

DERLEME TARİHİ

NOTAYA ALAN
TALİP ÖZKAN

KAHVENİN ÖNÜNDEN GELİR GEÇERSİN (MEMEDİM)

Saz

The musical score is written on ten staves. The first staff is an instrumental introduction for the Saz. The subsequent staves contain the melody with lyrics in Turkish. The lyrics are: KAH VE Nİ NÖ NÜN DE N GE Lİ R GE ÇER Sİ N, KAH VE Nİ NÖ NÜN DE N GE Lİ R GE ÇER Sİ N, LA VAN TA LI KO KU LA RI DA SÜ RE R TÜ TER Sİ, YA BE Nİ A LI R YA VA Z GE, ÇER Sİ N YA BE Nİ A LI R YA VA Z GE, ÇER Sİ N ME ME Dİ M ME ME Dİ M DE, ÖL DÜ ME LİN DE N BİR GA DEH TE GÖN DE, KI BA RE LİN DE N. The score includes various musical notations such as notes, rests, and bar lines.

KAH VE Nİ NÖ NÜN DE N GE Lİ R GE ÇER Sİ N

KAH VE Nİ NÖ NÜN DE N GE Lİ R GE ÇER Sİ N

LA VAN TA LI KO KU LA RI DA SÜ RE R TÜ TER Sİ

YA BE Nİ A LI R YA VA Z GE

ÇER Sİ N YA BE Nİ A LI R YA VA Z GE

ÇER Sİ N ME ME Dİ M ME ME Dİ M DE

ÖL DÜ ME LİN DE N BİR GA DEH TE GÖN DE

KI BA RE LİN DE N

— 1 —
KAHVENİN ÖNÜNDEN GELİR GEÇERSİN
LAVANTALI KOKULARI SÜRER TÜTERSİN
YA BENİ ALIRSIN YA VAZ GEÇERSİN
MEMEDİM MEMEDİM ÖLDÜM ELİNDEN
Bağlantı

— 2 —
KAHVENİN ÖNÜNDEN ATLAYAMADIM
DÖKÜLDÜ CEPHANEM TOPLAYAMADIM
O YARE MEKTUP YAZDIM YOLLAYAMADIM
Bağlantı

— 3 —
KAHVENİN ÖNÜNDE TABAKAM KALDI
BÜTÜN HONARDALAR MAHALLEYİ SARDI
ÇORIKMA MEMED GÖRKMA O YAR BİZE KALDI
Bağlantı

4.3.3 Edebi İnceleme

1

2

3

Bağlantı

Memedim Memedim öldüm elinden
Bir kadehte gönder kibar elinden

22

1. K1ta

..... a

..... a

..... a

2. K1ta

..... b

..... b

..... b

3. K1ta

..... c

..... c

..... c

Bağlantı

..... a

..... a

..... a

4.4 Edalı Bebek (Minarenin Alemi)

Yöresi
KONYA

Kaynak Kişi
SEYİT MEHMET ÇOPUR

Metronom

Derleyen
M. SARISÖZEN

Derleme Tarihi
1950

Notaya Alan
M. SARISÖZEN

EDALI BEBEK (Minarenin Alemi)

(Saz...

...)

Mİ NA RENİN A LE Mİ KARA KA ŞINKA LE Mİ
DAĞ LA RI DE LE YİM Mİ YA NI NA GE LE YİM Mİ

SA NA GÜ ZEL DE Dİ M SE DE DİM SE
EL LER AL TIN VE RİR SE VE RİR SE

YAKMI DE DİM A LE Mİ
BENCANIM VE RE YİM Mİ

EDALI BEBEK (Minarenin Alemi) -2-

The musical score is written on four staves in 2/4 time, with a key signature of one flat (B-flat). The first staff begins with a treble clef and a key signature change to B-flat. It features a melodic line starting on a whole note 'MI' (F4), followed by a series of eighth and sixteenth notes. A bracket with the number '2' spans the first two measures. The second staff continues the melody with lyrics 'A MAN E DA LI BE BE K'. The third staff has lyrics 'YAN DIM E DA LI BE BE K KALK GI DE LI M' and includes a first ending bracket with the number '1'. The fourth staff has lyrics 'YAN DIM E DA LI BE BE K KALK GI DE LI MDE' and includes a second ending bracket with the number '2'. A large, faint, stylized 'X' watermark is visible across the lower half of the page.

MI

A MAN E DA LI BE BE K

YAN DIM E DA LI BE BE K KALK GI DE LI M

YAN DIM E DA LI BE BE K KALK GI DE LI MDE

4.4.1 Makam İncelemesi

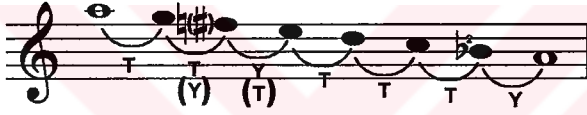
Ezginin birim değeri 8'lik olup 17 ölçüden oluşmaktadır. Türkü 9/8'lik olduğuna göre $9 \times 17 = 153$ tane 8'lik değerde nota olduğu görülmektedir.

Şekil 4.30 Yahyalı Kerem Dizisi

Şekil 4.31 Dizi Alanı

Şekil 4.32 Kullanılan Aralıklar

Dizisi: Şekil 4.30'da gösterildiği gibi Yahyalı Keremdir. Dizi alanı şekil 4.31'de, dizinin aralıkları ise şekil 4.32'de gösterilmiştir.

Durak: La sesi.

Güçlü: Re sesi toplam 60 defa kullanılmıştır.

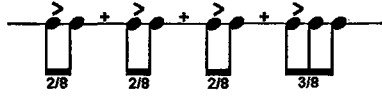
Seyri: İnici.

Donanım: Si için koma bemol kullanılmıştır.

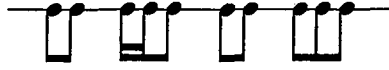
4.4.2 Usul İncelemesi

Ezginin usulü 9 tane 8'lik birim ölçüsünden meydana gelmektedir. Yani eser 9/8'liktir. Düzümler $2/8 + 2/8 + 2/8 + 3/8 = 9/8$ şeklindedir. Ezgideki vurgular şekil 4.33'de gösterildiği gibi 2/8'lik zamanların ilk 1/8'liğinde ve 3/8'lik değerlerin yine ilk

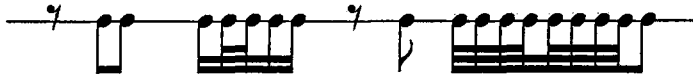
1/8'liğindedir. Ezginin işlenmesiyle ortaya çıkan ritim kalıpları ve varyantları şekil 4.34, 4.35, 4.36'da örneklenmiştir.

Şekil 4.33 Türkünün Usulünün İncelenmesi

Şekil 4.34 Kullanılan Ritim Kalıbı Örnek 1

Şekil 4.35 Kullanılan Ritim Kalıbı Örnek 2

Şekil 4.36 Ezgide Kullanılan Ritim Varyantlarına Örnekler

4.4.3 Edebi İnceleme

Türkünün sözleri halk şiirinde mani adı verilen biçimde; 7'li hece vezniyle yazılmıştır. Bağlantı serbesttir. Türkünün sözleri şöyledir:

<u>1</u>	<u>Bağlantı</u>	<u>2</u>
Minârenin alemi	Aman edalı bebek	Dağları deleyim mi
Kara kışın kalemi	Yandım edalı bebek	Yanına geleyim mi
Sana güzel dedimse	Kalk gidelim	Eller altın verirse
Yak mı dedim âlemi		Ben canım verim mi

Kafiye düzeni aşağıda gösterildiği gibidir.

<u>1. kıta</u>	<u>Bağlantı</u>	<u>2. kıta</u>
..... a	 c	 a
..... a	 c	 a
..... b	 d	 b
..... a		 a

4.5 Haydi Bizim Evde Şeker Lokum Badem Var

KONYA

AHMET ÖZDEMİR

YÜCEL PAŞMAKÇI

23. 08. 1968

Notaya Alan

Metronom: ♩ = 86

(Saz...

...)

MIZ DA
FA CIK
İ Mİ

HAYDİ BİZİM EVDE ŞEKER LOKUM BADEM VAR -2-

The image displays a musical score for a song in Turkish. It consists of four staves of music, each with a treble clef and a key signature of one sharp (F#). The lyrics are written below the notes. The first staff has four phrases: 'A DEM SÖ ZÜM SA ÇA', 'VAR VAR RİM', 'A DEM SÖ ZÜM SA ÇA', and 'VAR VAR RİM'. The second staff has two phrases: 'VA YAM MA NAM MAN' and 'YAR KAŞ LAR KE MAN'. The third staff has six phrases: 'SEV', 'DİR', 'ME', 'DİN', 'GER', and 'DAN'. The fourth staff has five phrases: 'GER', 'DAN', 'DAN', 'AM', and 'MANE'. The music is written in a simple, melodic style with various note values and rests. A large, faint, stylized 'X' watermark is visible across the bottom half of the page.

A DEM SÖ ZÜM SA ÇA VAR VAR RİM A DEM SÖ ZÜM SA ÇA VAR VAR RİM

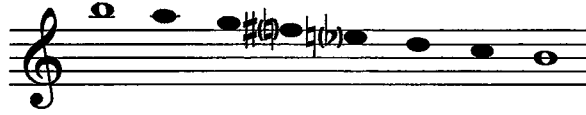
VA YAM MA NAM MAN YAR KAŞ LAR KE MAN

SEV DİR ME DİN GER DAN

GER DAN DAN AM MANE

4.5.1 Makam İncelemesi

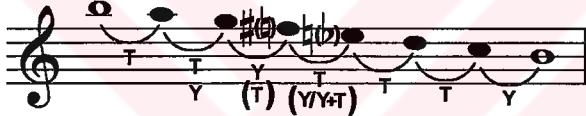
Türkünün birim değeri dörtlük olup her ölçü dört tane dörtlükten oluşmaktadır. Ezgi, 19 ölçüdür ve $4 \times 19 = 76$ ‘tane 4’lük değerde nota bulunmaktadır. Ezgide yapılan analize (dizi aralıkları, güçlüsü v.b.) göre dizinin mualif olduğu belirlenmiştir.

Şekil 4.37 Muhalif Dizisi

Şekil 4.38 Dizi Alanı

Şekil 4.39 Kullanılan Aralıklar

Dizisi: Mualif. (Bakınız şekil 4.37.) Dizi alanı şekil 4.38’de, dizinin aralıkları ise şekil 4.39’da gösterilmiştir.

Durak: Si perdesi.

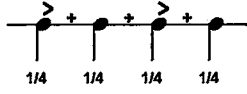
Güçlü: 1. derece en çok kullanılan perde olarak re = 41 ; 2. derece fa = 36 : 3. derece sol = 28 perdesidir.

Seyri: İnicidir.

Donanım: Fa diyez kullanılmıştır.

4.5.2 Usul İncelemesi

Ezgi Basit usullü olup 4 zamanlıdır. Ezgideki vurgular şekil 4.40’da gösterildiği gibi 1, ve 3, vuruşlarındadır. Ezginin işlenmesiyle ortaya çıkan ritim kalıpları ve varyantları şekil 4.41, 4.42, 4.43, ve 4.44’de örneklenmiştir.

Şekil 4.40 Türkünün Usulünün İncelenmesi

Şekil 4.41 Kullanılan Ritim Kalıbı Örnek 1

Şekil 4.42 Kullanılan Ritim Kalıbı Örnek 2

Şekil 4.43 Kullanılan Ritim Kalıbı Örnek 3

Şekil 4.44 Ezgide Kullanılan Ritim Varyantlarına Örnekler

4.5.3 Edebi İnceleme

Beyitler 11’li hece vezniyle yazılmıştır, bağlantı bölümü serbesttir, bu biçime halk şiirinde beyit adı verilmektedir. Türkünün sözleri şöyledir:

1

Bizim evde şeker lokum badem var
Benim sana bir ufacık sözüm var

2

Bizim evde fıstık lokum üzüm var
Yavaş yürü arkamızda adem var

Yüce dağ başına çıkar bakarım
Destede bağlar seleiğimi saçarım

Vay amman amman
Yar kaşların keman
Sevdirmedin gerdandan
Gerdandan amman

Kafiye düzeni aşağıda gösterildiği gibidir.

1.beyit	2.beyit	3.beyit	Bağlantı
..... a	 a	 c	 b
..... a	 a	 c	 b
			 b
			 b

4.6 Karanfil Oylum Oylum

Yöresi

KONYA

Kaynak Kisi

ALİ ÖZDEMİR

Derleven

YÜCEL PAŞMAKÇI

Derleme Tarihi

Notaya Alan

YÜCEL PAŞMAKÇI

Metronom:

KARANFİL OYLUM OYLUM

(Saz.....)

.....)

KA RAN Fİ LOY LUM OY LUM

GE Lİ YOR SER Vİ BOY LUM

(Saz...)

8 ...)

KARANFİL OYLUM OYLUM -2-

SER VİBOY LUM GE LİN CE

(Saz..) YAN DIM HEY (Saz... ..) ŞE NO LUR

BE NİM GÖY NÜM A NET TİN

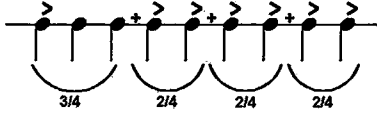
SEV Dİ Ğİ Mİ

2
KARANFİL OYMAK OYMAK
OLUR MU YARE DOYMAK
YARE DOYDUM DİYENİN
CAİZDİR BOYNUN VURMAK

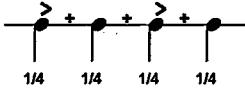
3
KARANFİL OLACAKSIN
SARARIP SOLACAKSIN
BEN HAKİME DANIŞTIM
SEN BENİM OLACAKSIN

4.6.2 Usul İncelemesi

Ezgide 4.6.1. de değinildiği gibi hem 9 zaman hem de 4 zaman kullanılmıştır. 9/4'lük usulün düzüümü $3+2+2+2 = 9/4$ 'lük şeklindedir. Vurgular şekil 4.48'de gösterildiği gibi 9/4'lük usulde 1., 4., 5., 6., 7., 8. ve 9. dörtlüklerde, Vurgular şekil 4.49'da gösterildiği gibi 4/4'lük usulde 1. ve 3. dörtlüklerdedir. Bu usullerin ezginin içinde işlenmesiyle ortaya çıkan ritim kalıpları ve varyantları şekil 4.50, 4.51, 4.52, 4.53 ve 4.54'de örneklenmiştir.

Şekil 4.48 Türkünün 9/8'lik Usulünün İncelenmesi

Şekil 4.49 Türkünün 4/4'lük Usulünün İncelenmesi

Şekil 4.50 Kullanılan Ritim Kalıbı Örnek 1

Şekil 4.51 Kullanılan Ritim Kalıbı Örnek 2

Şekil 4.52 Kullanılan Ritim Kalıbı Örnek 3

Şekil 4.53 Kullanılan Ritim Kalıbı Örnek 4

Şekil 4.54 Ezgide Kullanılan Ritim Varyantlarına Örnekler

4.6.3 Edebi İnceleme

Türkünün sözleri 7’li hece vezniyle yazılmıştır. Halk şiirinde bu nazım şekline “mani” adı verilmektedir. Türkünün sözleri şöyledir:

<u>1</u>	<u>2</u>	<u>3</u>
Karanfil oylum oylum	Karanfil oymak oymak	Karanfil olacaksın
Geliyor selvi boylum	Olur mu yare doymak	Sararıp solacaksın
Selvi boylum gelince	Yare doydum diyenin	Ben hakime danıştım
Şen olur benim gönlüm	Caizdir boynun vurmak	Sen benim olacaksın

Kafiye düzeni aşağıda gösterildiği gibidir.

1. Kıta	2. Kıta	3. Kıta
..... a	 c	 e
..... a	 c	 e
..... b	 d	 f
..... a	 c	 e

4.7 Menteşeli

Yöresi

KONYA

Kimden Alındığı

SİLLELİ İBRAHİM

MENTEŞELİ

Derleyen

M. SARISÖZEN

Derleme Tarihi

Notaya Alan

M. SARISÖZEN

Metronom: ♩=138

MENTEŞELİ -2-

ÜÇ GÜ NOL DU YAR Gİ DE Lİ

TÜ KEN MEZ DE DİM YA LI NİZ

YA 3 LI NİZ

-2-
LORASTAN BİR BULUT AĞDI
SULU SEPEN KARLARDA YAĞDI
YOLCULARIM HANLARDA KALDI
KALDIM EVLERDE YALINIZ YALINIZ

-3-
DERVİŞ OLSAM GİYSEM HIRKA
KİMSEM YOKTUR VERSEM ARKA
GÖTÜRDÜLER ŞAMADA ŞARKA
KALDIM EVLERDE YALINIZ YALINIZ

4.7.1 Makam İncelemesi

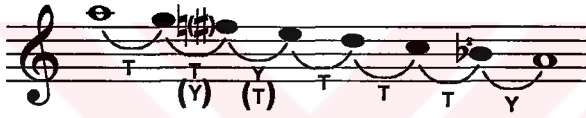
Ezginin birim değeri 8'lik olup 17 ölçüden oluşmaktadır. Türkü 7/8'lik olduğundan $7 \times 17 = 119$ tane 8'lik değerde nota mevcuttur.

Şekil 4.55 Yahyalı Kerem Dizisi

Şekil 4.56 Dizi Alanı

Şekil 4.57 Kullanılan Aralıklar

Dizisi: Şekil 4.55'de gösterildiği gibi Yahyalı Keremdir. Dizi alanı şekil 4.56'da dizinin aralıkları ise şekil 4.57'de gösterilmiştir.

Durak: La.

Güçlü: 1. derece do perdesi ezgide çeşitli değerlerde 39 tane kullanılmıştır.

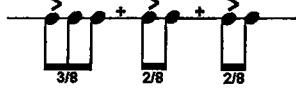
Yahyalı Kerem dizisinde genellikle güçlü re perdesidir. Ancak bu türde daha fazla do sesi kullanılmıştır.

Seyri: İnici - Çıkıcı.

Donanım: Si için koma bemol kullanılmıştır.

4.7.2 Usul İncelemesi

Ezgi 7 zamanlıdır. Düzümler $3+2+2+ = 7/8$ şeklindedir. Ezgideki vurgular şekil 4.58’de gösterildiği gibi vurgular $3/8$ ’lik değerin ilk vuruşunda $2/8$ ’lik zamanların ilk vuruşlarındadır. Ezginin işlenmesiyle ortaya çıkan ritim kalıpları ve varyantları şekil 4.59, 4.60, 4.61’de örneklenmiştir.

Şekil 4.58 Türkün Usulünün İncelenmesi

Şekil 4.59 Kullanılan Ritim Kalıbı Örnek 1

Şekil 4.60 Kullanılan Ritim Kalıbı Örnek 2

Şekil 4.61 Ezgide Kullanılan Ritim Varyantlarına Örnekler

4.7.3 Edebi İnceleme

Türkün sözleri 8’li hece vezniyle yazılmıştır. Halk şiirinde bu nazım şekline semai adı verilir. Türkün sözleri şöyledir:

1
Menteşeli menteşeli
Deloldum derde düşeli
Üç gün oldu yar gideli
Tükenmez derdim yalnız

2
Lodostan bir bulut yağdı
Sulu sepken karlar da yağdı
Yolcularım hanlarda kaldı
Kaldım evlerde yalnız

3
Derviş olsam giysem hırka
Kimsem yoktur versem arka
Götürdüler Şama’da şarka
Kaldım evlerde yalnız

Kafiye düzeni aşağıda gösterildiği gibidir.

1. Kıtta

..... a

..... a

..... a

..... b

2. Kıtta

..... c

..... c

..... c

..... b

3. Kıtta

..... d

..... d

..... d

..... b

4.8 Elinde Sazı

Yöresi

KONYA

Kaynak Kişi

MEHMET SARIGÖL

Metronom

Derleyen

ALİ CANLI

Derleme Tarihi

21. AĞUSTOS. 1953

Notaya Alan

ALİ CANCI

ELİNDE SAZI

(Saz...

...)

HE Y E LİN DE SA ZI

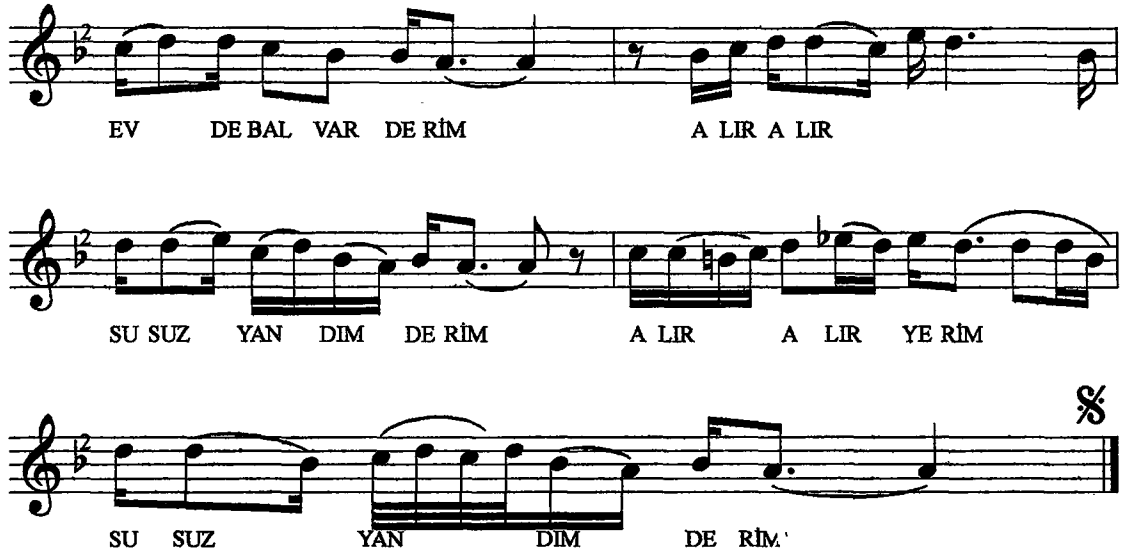

GEL BA ZI BA ZI HA Yİ NİN KI ZI

ET ME BU NA ZI DE RİM A MAN DE RİM

ELİNDE SAZI -2-

EV DE BAL VAR DE RİM A LIR A LIR

SU SUZ YAN DIM DE RİM A LIR A LIR YE RİM

SU SUZ YAN DIM DE RİM

-2-
ELİNDE DİVAN
GELİYOR CİVAN
AĞLAMA GÜZEL
OLURSUN ZİYAN

-3-
ELİNDE CURA
GEL BURA BURA
GELİYOR GÜZEL
EL VURA VURA

4.8.1 Makam İncelemesi

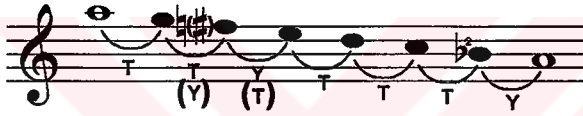
Türkünün birim değeri 4'lük olup 17 ölçüden oluşmaktadır. Türkü 4/4'lük olduğuna $4 \times 17 = 68$ tane 4'lük birim değerinde nota görülmektedir.

Şekil 4.62 Yahyalı Kerem Dizisi

Şekil 4.63 Dizi Alanı

Şekil 4.64 Kullanılan Aralıklar

Dizisi: Şekil 4.62'de gösterildiği gibi Yahyalı Keremdir. Dizi alanı şekil 4.62'de, dizinin aralıkları ise şekil 4.64'de gösterilmiştir.

Durak: La.

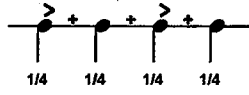
Güçlü: Re. 53 defa kullanılmıştır.

Seyri: İnici - çıkıcı.

Donanım: Si için koma bemol kullanılmıştır.

4.8.2 Usul İncelemesi

Ezgi 4 zamanlı ve 4/4'lüktür. Düzümler $1+1+1+1 = 4/4$. Vurgular şekil 4.65'de gösterildiği gibi 1. ve 3. 4'lüklerdedir. Ezginin işlenmesiyle ortaya çıkan ritim kalıpları ve varyantları şekil 4.66, 4.67, 4.68 ve 4.69'da örneklenmiştir.

Şekil 4.65 Türkünün Usulünün İncelenmesi

Şekil 4.66 Kullanılan Ritim Kalıbı Örnek 1

Şekil 4.67 Kullanılan Ritim Kalıbı Örnek 2

Şekil 4.68 Kullanılan Ritim Kalıbı Örnek 3

Şekil 4.69 Ezgide Kullanılan Ritim Varyantlarına Örnekler

4.8.3 Edebi İnceleme

Türkünün sözleri 5'li hece vezniyle yazılmıştır. Bağlantı bölümü bağımsız olup 6 hecelidir. Halk şiirinde bu nazım şekliyle yazılmış şiirlere genel olarak “mani” adı verilmektedir. Türkünün sözleri şöyledir:

1	2	3
Elinde sazı	Elinde divan	Elinde cura
Gel bazı bazı	Geliyor civan	Gel bura bura
Hayinin kızı	Ağlama güzel	Geliyor güzel
Etme bu nazı	Olursun ziyan	El vura vura

Bağlantı

Derim anam derim
Evde bal var yerim
Alır alır yerim
Susuz yandım yerim

Kafiye düzeni aşağıda gösterildiği gibidir.

1. Kıtı

..... a
..... a
..... a
..... a

2. Kıtı

..... c
..... c
..... d
..... c

3. Kıtı

..... e
..... e
..... d
..... e

Bağlantı

..... b
..... b
..... b
..... b

4.9 Vay Bana Vaylar Bana

Yöresi

KONYA

Kimden Alındığı

EKİPTEN

Derleyen

YÜCEL PAŞMAKÇI

Derleme Tarihi

1967

Notaya Alan

YÜCEL PAŞMAKÇI

Metronom:

...) AH

VAY BA NA VAY

LAR

BA NA

VAY BANA VAYLAR BANA -2-

VAY BA NA VAY

LAR

BA NA

YI LOL DU AY

LAR BA NA

YÖ RÜ YÖ RÜ YÖ RÜ

YI LOL DU AY

LAR BA NA

(Saz...

...) SU SA DIM SU

İS

TE RİM

SU SA DIM SU

İS

TE RİM

SU VER MEZ ÇAY

LAR BA NA

VA

YA

MAN

VAY BANA VAYLAR BANA -3-

SU VER MEZ ÇAY LAR BA NA ÒM RÛM ÒM RÛM

HOP LA MA Vİ LİM HOP LA VA YA MAN

AL BE Nİ YA NİN DA SAK LA

-2-

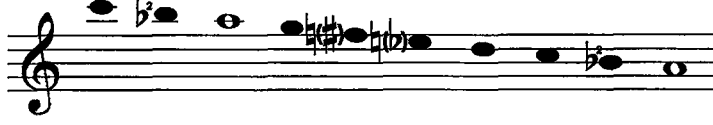
TESBİHİMDE MERCANIM
NEREN AĞRIYOR CANIM
MERAMDAKİ BAĞLARI
SATAR SANA HARCARIM

-3-

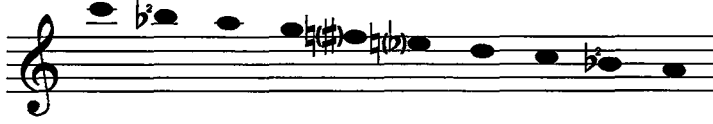
DERVİŞ GELDİ HU GELDİ
ÇEVİR BENİ SU GELDİ
ELLERE DÜĞÜN BAYRAM
BİZE HAKTAN BU GELDİ

4.9.1 Makam İncelemesi

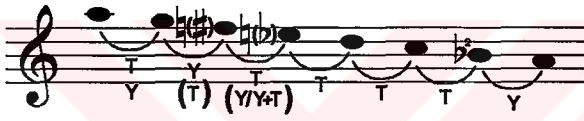
Türkünün birim değeri 4'lük'tür. 34 ölçüden oluşmaktadır. Türkü 4/4'lük olduğuna göre $4 \times 34 = 136$ tane 4'lük tüm değerde nota kullanılmıştır.

Şekil 4.70 Düz Kerem Dizisi

Şekil 4.71 Dizi Alanı

Şekil 4.72 Kullanılan Aralıklar

Dizisi: Şekil 4.70'de gösterildiği gibi Düz Kerem'dir. Dizi alanı şekil 4.71'de, dizinin aralıkları ise şekil 4.72'de gösterilmiştir.

Durak: La.

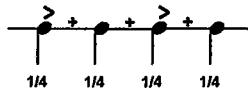
Güçlü: Re perdesi 112 defa kullanılmıştır.

Seyri: İnici - çıkıcıdır.

Donanım: Si koma bemol, mi için bemol kullanılmıştır.

4.9.2 Usul İncelemesi

Ezgi 4 zamanlıdır. 4/4'lüktür. Düzümler $1+1+1+1 = 4/4$ 'tür. Vurgular şekil 4.73'de gösterildiği gibi 1 ve 3. 4'lüklerdedir. Ezginin işlenmesiyle ortaya çıkan ritim kalıpları ve varyantları şekil 4.74, 4.75, 4.76, 4.77'de örneklenmiştir.

Şekil 4.73 Türkünün Usulünün İncelenmesi

Şekil 4.74 Kullanılan Ritim Kalıbı Örnek 1

Şekil 4.75 Kullanılan Ritim Kalıbı Örnek 2

Şekil 4.76 Kullanılan Ritim Kalıbı Örnek 3

Şekil 4.77 Ezgide Kullanılan Ritim Varyantlarına Örnekler

4.9.3 Edebi İnceleme

7'li hece vezniyle yazılmıştır. Halk şiirinde bu nazım şekline “mani” adı verilmektedir. Türkünün sözleri şöyledir:

<u>1</u>	<u>2</u>	<u>3</u>
Vay bana vaylar bana	Tesbihimde mercanım	Derviş geldi ha geldi
Yıl oldu aylar bana	Neren ağlıyor canım	Çevir bendi su geldi
Susadım su isterim	Meram'daki bağları	Ellere düğün bayram
Su vermez çaylar bana	Satar sana harcarım	Bize haktan bu geldi

Bağlantı

Hopla Mavilim hopla
Al beni yanında sakla

Kafiye düzeni aşağıda gösterildiği gibidir.

1. Kıta	2. Kıta	3. Kıta	Bağlantı
..... a	 d	 f	 c
..... a	 d	 f	 c
..... b	 e	 g	
..... a	 d	 f	

4.10 Gezdım Karaman'ı Gördüm Konya'yı

Yöresi

KONYA

Kaynak Kişi

YILMAZ İŞLEYİCİ

Derleyen

KEMAL KOLDAŞ

Derleme Tarihi

Notaya Alan

KEMAL KOLDAŞ

Metronom: ♩=92

GEZDİM KARAMANI GÖRDÜM KONYA'YI

GEZ DİM KA RA MA NI GÖR DÜM KON YA YI

KON YA YI BİR YAR İ ÇİN TERK EY LE DİM Sİ LA YI

Sİ LA YI

LİN GA

DA

LİN GA

LİN

GABAK

VAY VAY

A MAN

A ÇI LI

BA

Sİ

SA BA

HEY

GEZDİM KARAMANI GÖRDÜM KONYA'YI -2 -

A MAN SEN ŞE KE ROL BEN KAY MAK

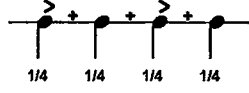
HAY Dİ Yİ YE LİM PAR MAK PAR MAK HEY

-2 -
NEREDE İSEN ARAYIM SENİ BULAYIM
GÖKTE İSEN MERDİVENLER KURAYIM

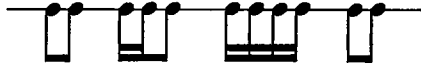
-3 -
ELİF KIZIN YAYLASINI GEZMELİ
KALEM ALIP KAŞI GÖZÜ YAZMALI

4.10.2 Usul İncelemesi

Ezgi 4/4'tür. Düzümler $1+1+1+1 = 4/4$. Vurgular şekil 4.81'de gösterildiği gibi 1 ve 3. 4'lüklerdedir. Ezginin işlenmesiyle ortaya çıkan ritim kalıpları ve varyantları şekil 4.82, 4.83, 4.84, 4.85'de örneklenmiştir.

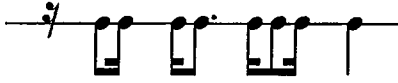
Şekil 4.81 Türkünün Usulünün İncelenmesi

Şekil 4.82 Kullanılan Ritim Kalıbı Örnek 1

Şekil 4.83 Kullanılan Ritim Kalıbı Örnek 2

Şekil 4.84 Kullanılan Ritim Kalıbı Örnek 3

Şekil 4.85 Ezgide Kullanılan Ritim Varyantlarına Örnekler

4.10.3 Edebi İnceleme

11'li hece vezniyle yazılmıştır. Türk şiirinde bu biçim beyit olarak adlandırılmaktadır. Türkünün sözleri şöyledir:

1
Gezdim Karaman'ı gördüm Konya'yı
Bir yar için terkeyledim sılayı

3
Elif kızın yaylasını gezmeli
Kalem alıp kaşı gözü yazmalı

2
Nerde isen arayayım bulayım
Göklere merdivenler kurayım

Bağlantı
Lingada Linga Ligabak
Açılır bad-ı saba
Sen şeker ol ben kaymak
Yiyelim parmak parmak

Kafiye düzeni aşağıda gösterildiği gibidir.

1. Beyit	2. Beyit	3. Beyit	Bağlantı
..... a	 c	 d	 b
..... a	 c	 d	 b
			 b
			 b

4.11 Penceresi Yeşil Perde

Yöresi

KONYA

Kaynak Kişi

ÇOPUR AHMET

Derleyen

M. SARISÖZEN

Derleme Tarihi

PENCERESİ YEŞİL PERDE

Notaya Alan

M. SARISÖZEN

Metronom:

PEN CE RE Sİ YE ŞİL PER DE

PEN CE RE Sİ YE ŞİL PER DE

SEN UĞ RAT TIN BE Nİ BE Nİ DER DE

EY ME LEN Dİ SÜR ME LEN Dİ

GÖĞ SÜ ÇAP RAZ DÜĞ ME LEN Dİ

- 2 -

PENCERESİ PÜSKÜL MÜSKÜL
YAR NE DEDİM BANA BANA KÜSTÜN

- 3 -

PENCERESİ YEŞİL PERDE
SEN UĞRATTIN BENİ BENİ HUYA

4.11.1 Makam İncelemesi

Türkünün birim değeri 8'lik olup 10 ölçüden oluşmaktadır. $9 \times 10 = 90$ göre 8'lik birim değerinde nota kullanılmıştır.

Şekil 4.86 Yahyalı Kerem Dizisi

Şekil 4.87 Dizi Alanı

Şekil 4.88 Kullanılan Aralıklar

Dizisi: Şekil 4.86'da gösterildiği gibi Yahyalı Keremdir. Dizi alanı şekil 4.87'de, dizinin aralıkları ise şekil 4.88'de gösterilmiştir.

Durak: La.

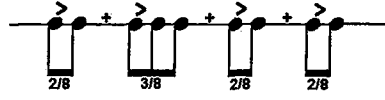
Güçlü: Ana dizi düşünüldüğünde 1 derece Re perdesi güçlüdür. Ancak bu perde türkünde 16 defa geçmektedir. Dizi düşünüldüğünde 2. derece güçlü gibi görünen sol perdesi türkünün genelinde daha fazla (24 defa) kullanıldığı görülür.

Seyri: İnici.

Donanım: Si için koma bemol kullanılmıştır.

4.11.2 Usul İncelemesi

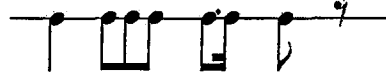
Türkü 9/8'lüktür. Düzümler $2/8 + 3/8 + 2/8 + 2/8 = 9/8$ şeklindedir. Ezgideki vurgular şekil 4.89'de gösterildiği gibi 2/8'lik zamanların ve 3/8'lik zamanların ilk vuruşundadır. Ezginin işlenmesiyle ortaya çıkan ritim kalıpları ve varyantları şekil 4.90, 4.91, 4.92, 4.93'de örneklenmiştir.

Şekil 4.89 Türkünün Usulünün İncelenmesi

Şekil 4.90 Kullanılan Ritim Kalıbı Örnek 1

Şekil 4.91 Kullanılan Ritim Kalıbı Örnek 2

Şekil 4.92 Kullanılan Ritim Kalıbı Örnek 3

Şekil 4.93 Ezgide Kullanılan Ritim Varyantlarına Örnekler

4.11.3 Edebi İnceleme

8'li hece vezniyle yazılmıştır. Halk şiirinde bu nazım şekline 8'heceli yazılış beyit adı verilmektedir. Türkünün sözleri şöyledir:

1

Penceresi yeşil perde
Sen uğrattın beni derde

2

Penceresi püskül müskül
Yar ne dedim bana küstün

3

Penceresi yeşil boya
Sen uğrattın beni huya

Bağlantı

Eymelendi sürmelendi
Göğsü çapraz düğümlendi

Kafiye düzeni aşağıda gösterildiği gibidir.

1. Beyit	2. Beyit	3. Beyit	Bağlantı
..... a	 c	 e	 b
..... a	 d	 e	 b

4.12 Aslan Mustafa

Yöresi

KONYA

Kaynak Kişi

KONYA FOLKLOR EKİBİ

Derleyen

İST. BELED. KONS.

Derleme Tarihi

ASLAN MUSTAFA

Notaya Alan

Metronom:

(Saz...)

...)

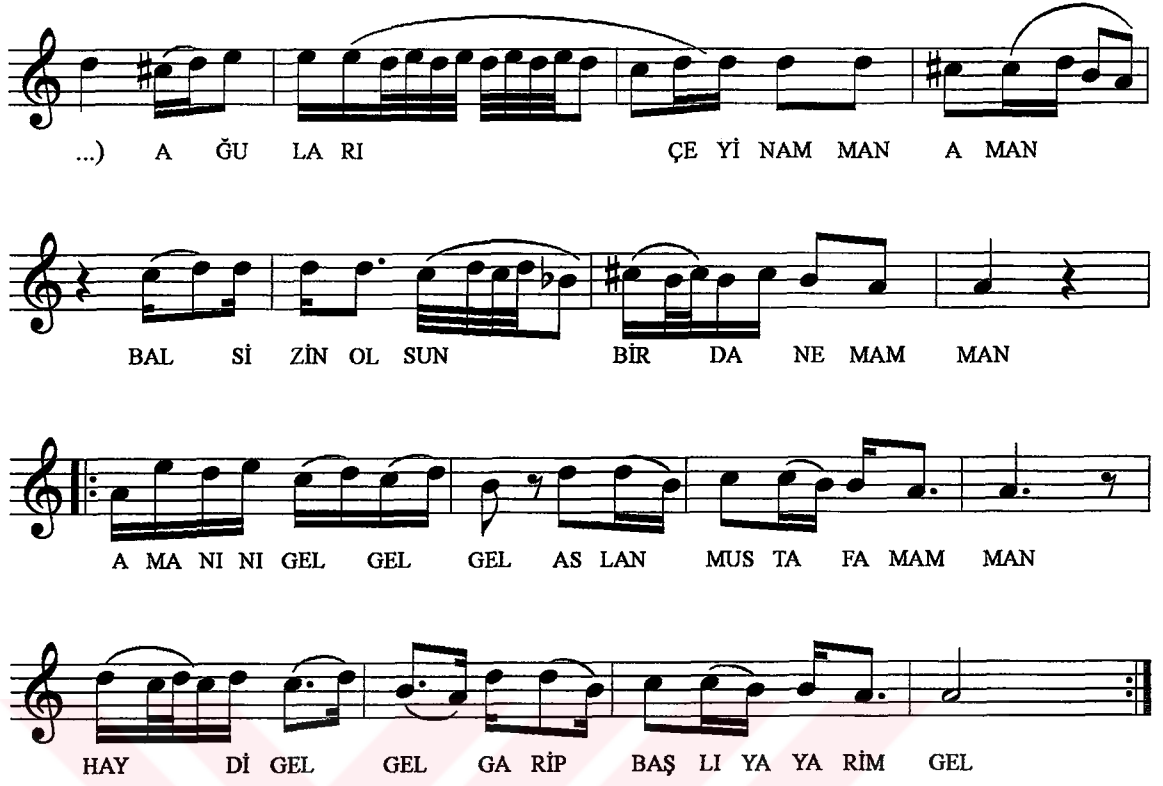
EY

EY

KE NAR DAN GE ÇE YİN A MAN A MAN

YOL Sİ ZİN OL SUN BİR DA NE MA MAN

(Saz...)

...) A ĞU LA RI ÇE Yİ NAM MAN A MAN

BAL Sİ ZİN OL SUN BİR DA NE MAM MAN

A MA Nİ Nİ GEL GEL GEL AS LAN MUS TA FA MAM MAN

HAY Dİ GEL GEL GA RİP BAŞ LI YA YA RİM GEL

- 2 -
BOZKIR DEDİKLERİ BÜYÜK KASABA
SEVİLEN GÜZELLER GELMEZ HESABA

4.12.1 Makam İncelemesi

Türkünün birim değeri 4'lük olup 40 ölçüden oluşmuştur. Türkü 2/4'lük olduğuna göre $2 \times 40 = 80$ tane 4'lük değerle nota görülmektedir.

Şekil 4.94 Yahyalı Kerem Dizisi

Şekil 4.95 Dizi Alanı

Şekil 4.96 Kullanılan Aralıklar

Dizisi: Şekil 4.94'de gösterildiği gibi Yahyalı Keremdir. Dizi alanı şekil 4.95'de, dizinin aralıkları ise şekil 4.96'de gösterilmiştir.

Durak: La.

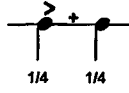
Güçlü: Re 77 defa kullanılmıştır.

Seyri: İnici – çıkıcı.

Donanım: Si için koma bemol kullanılmıştır.

4.12.2 Usul İncelemesi

Türkü 2/4'lüktür. Düzümler $1+1 = 2/4$. Vurgular şekil 4.97'de gösterildiği gibi ilk 4'lüktedir. Ezginin işlenmesiyle ortaya çıkan ritim kalıpları ve varyantları şekil 4.98, 4.99, 4.100, 4.101, 4.102'de örneklenmiştir.

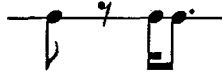
Şekil 4.97 Türkünün Usulünün İncelenmesi

Şekil 4.98 Kullanılan Ritim Kalıbı Örnek 1

Şekil 4.99 Kullanılan Ritim Kalıbı Örnek 2

Şekil 4.100 Kullanılan Ritim Kalıbı Örnek 3

Şekil 4.101 Kullanılan Ritim Kalıbı Örnek 4

Şekil 4.102 Ezgide Kullanılan Ritim Varyantlarına Örnekler

4.12.3 Edebi İnceleme

Türkünün güftesi 11'li hece vezniyle yazılmış. Halk şiirinde bu nazım şekline beyit adı verilmektedir. Türkünün sözleri şöyledir:

1

Kenardan geçeyim yol sizin olsun
Ağular içeyim bal sizin olsun

2

Bozkır dedikleri büyük kasaba
Sevilen güzeller gelmez hesaba

Bağlantı

Amanını gel gel aslan Mustafa'm aman
Haydi gel gel garib başlı yarım gel

Kafiye düzeni aşağıda gösterildiği gibidir.

1. Beyit

..... a

..... a

2. Beyit

..... b

..... b

Bağlantı

Serbest

4.13 Gülüm Var Ocak Ocak

Yöresi

KONYA

Kaynak Kişi

AHMET ÖZDEMİR

Derleyen

KEMAL KOLDAŞ

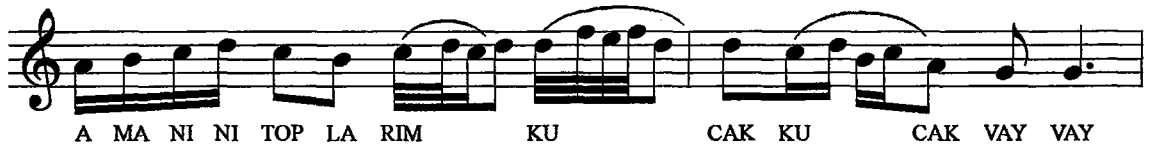
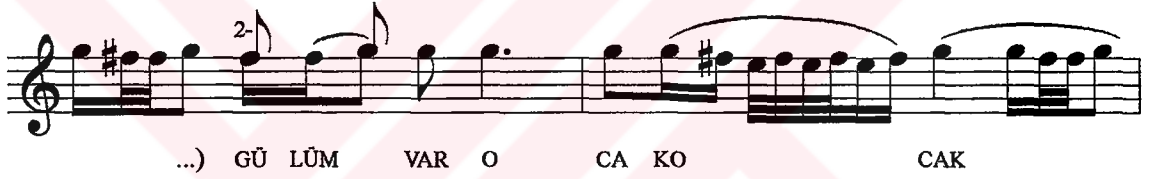
Derleme Tarihi

GÜLÜM VAR OCAK OCAK

Metronom:

Notaya Alan

KEMAL KOLDAŞ

GÜLÜM VAR OCAK OCAK -2-

(Saz... ...)

SE NİN YA RİN GÜ Lİ SE

E DA LI MAM MAN SÜR ME Lİ MAM MAN

HAY Dİ BE NİM YA RİM TO MUR CAK VAY VAY

A MA Nİ Nİ BE NİM YA RİM TO MUR CAK VAY VAY

NA ZET ME A GÜ LÜM YA Nİ YOR İ ÇİM

EL LER BA NA DÜŞ MAN DIR SEV Dİ GİM İ ÇİN

- 2 -
GÜL DİBİ BELLENİYOR
BÜLBÜLLER DİLENİYOR
BENİM SEVDİĞİM GÜZEL
KİMİNLE N EYLENİYOR

- 3 -
GÜLÜM KURUTMAM SENİ
SUDA ÇÜRÜTMEM SENİ
DÜNYA GÜZELLE DOLSA
YİNE UNUTMAM SENİ

4.13.1 Makam İncelemesi

Ezginin birim değeri 4'lük olup 26 ölçüden oluşmaktadır. Türkü 4/4'lük olduğuna göre $4 \times 26 = 104$ defa tam 4'lük birim değerde kullanılmaktadır.

Şekil 4.103 Müstezat Dizisi

Şekil 4.104 Dizi Alanı

Şekil 4.105 Kullanılan Aralıklar

Dizisi: Şekil 4.103'de gösterildiği gibi Müstezattır. Müstezat dizisi pek çok türküde T.H.M. Repertuarında sol ve do perdelerine transpoze şekilleriyle karşımıza çıkmaktadır. Dizi alanı şekil 4.104'de, dizinin aralıkları ise şekil 4.105'de gösterilmiştir.

Durak: Sol.

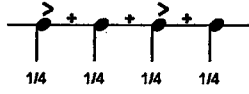
Güçlü: Do perdesidir 51 defa kullanılmıştır.

Seyri: İnici.

Donanım: Arıza kullanılmamıştır.

4.13.2 Usul İncelemesi

Türkü 4/4'lüktür. Düzümler, 1+1+1+1 = 4/4'lük. Ezgideki vurgular şekil 4.106'da gösterildiği gibi 1 ve 3. 4'lüklerdedir. Ezginin işlenmesiyle ortaya çıkan ritim kalıpları ve varyantları şekil 4.107, 4.108, 4.109, 4.110'da örneklenmiştir.

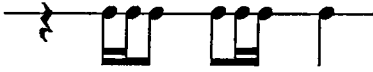
Şekil 4.106 Türkünün Usulünün İncelenmesi

Şekil 4.107 Kullanılan Ritim Kalıbı Örnek 1

Şekil 4.108 Kullanılan Ritim Kalıbı Örnek 2

Şekil 4.109 Kullanılan Ritim Kalıbı Örnek 3

Şekil 4.110 Ezgide Kullanılan Ritim Varyantlarına Örnekler

4.13.3 Edebi İnceleme

7'li hece vezniyle yazılmıştır. Bağlantı bölümü 11'li heceyle yazılmıştır. Halk şiirinde 7'li hece vezniyle yazılmış sözlere mani denilmektedir. Bağlantı bölümü ise beyittir. Türkünün sözleri şöyledir:

<u>1</u>	<u>2</u>	<u>3</u>
Gülüm var ocak ocak	Gül dibi belleniıyor	Gülüm kurutmam seni
Toplarım kucak kucak	Bülbüller dilleniıyor	Suda çürütmem seni
Senin yarin gül ise	Benim sevdiğim güzel	Dünya güzelle dolsa
Benim yarım tomurcak	Kiminle eyleniyor	Yine unutmam seni

Bağlantı

Naz etme a gülüm yarıyor için

Eller bana düşmandı sevdiğim için

Kafiye düzeni aşağıda gösterildiği gibidir.

1	2	3	Bağlantı
..... a	 c	 e	Serbest
..... a	 c	 e	
..... b	 d	 f	
..... a	 c	 e	

5. ANADOLU'DAKİ DİĞER OTURAK SOHBETLERİ

Oturak havaları - oturak sohbetleri veya oturak alemleri isimleriyle karşımıza çıkan Türk Halk Müziğin ve kültürünün bu geleneği Anadolu'da pek çok ilde karşımıza çıkmaktadır. Tabi diğer illerde o yöre halkının özellikleri (dil örf) ile karşımıza farklı isimlerle gelmektedir. Bu bölümde bu bilgilere yer verilmiştir.

5.1 Sohbet

Her yıl, 15 Aralıktan sonra Çankırı'da Âhiler arasında esnaf teşkilâtına üye olan gençler toplanırlar. Bir ön tasarı hazırlanır. Görüşülür, oylarlar bölgenin ünlü, sözü sayılan yaşlılardan iki büyük seçilir. Kendilerine gidilerek, seçildikleri bildirilir. Bu yaşlılar için seçilmiş olmak bir onurdur. Gençlerin seçimi bir saygı ve ona bağlanmayı anlatır. Bu nedenlerle kabul zorunludur. Gençlere Yâran, seçilmiş bulunan yaşlı büyüğe Yâran Başı buna yardımcı ikinci saygıdeğer büyüğe de Yâran Kâhyası, toplantıya ise Sohbet adı verilir. Sohbet, yâranlar arasında yapılan gizli yemekli, içkili ya da içkisiz gece toplantısıdır. Yâranbaşı ve yâran kâhyası, yâranlardan biri kurul seçerek, toplantıya çağrıda bulunur. Toplantıda belli konular görüşülür. Örneğin; çavuşun seçimi, (uygun görülecek biri), yemek ve çeşitlerin neler olacağı, yakacak miktarının ve katılanların belirlenmesi ve kimlerden oluşacağı, hangi hafta, kimin evinde toplantı yapılacağı, hafta içinde iki kişinin kimlerden oluşacağı, ilk sohbetin kimde açılacağı, yani ilk ocağın nerede yanacağı ve yansımasının uygun olacağı, yâran kâhyasının görevi ve sınırlarının belirlenmesi yapılır. İlk toplantı kurulca yapılır. Sohbet toplantılarında hatalar yâran kâhyasına yıkılır, sohbeğe geç gelenlerin oturma izni, toplantıya gelenlerin yoklaması, yâranbaşının ve kâhyanın, ocağın yerinin belirtilmesi, yaktırılması, kahvelerin gelmesi zamanının gösterilmesi, oturma biçimi, ne kadar süreceği, ne zaman değişeceği, örgütün görüşülmesi, zorunlu görülen konuların nasıl ve ne zaman konuşulacağı, “ahenk”in ne zaman başlayacağı, türkü ve oyunların oynama zamanı,

gelecek sohbetin yönetimi hep yâran kâhyasının işidir. Buna, yâranbaşı bu yetkilerin belirlenmesi için bir ön toplantı olduğundan dolayı kendisi katılmaz. Yâran kâhyası aracılığıyla görüşülen konuların kendisine sunulmasını bekler. Uygun gördüğü değişiklikleri kendisine sunulduğunda bildirir. Ocaklar sıra ile yanmaya başlar, sohbet süregelir.

Bu sohbet içkisiz, kadınsız, geleneksel görgü içinde sıkı bir düzen altında yapılan müzikli oyunun önemle yer aldığı sosyal bir toplantıdır. Âhi olmayanlar bu toplantıya giremezler. Âhilik tarikatı, erlik esasına ve fütûvvete dayanmaktadır. İnsanlara karşı kardeşçe bir duygu ve davranış beklenir ve bu toplantılarda bunlar pekiştirilir. Sohbet gelen yaşlı kişilere de yâran adı verilir. Küçüklerin bir geleneksel görgü içerisinde olduğunu şu sözlerden anlıyoruz:

Oğlan babadan öğrenir sohbet gezmeyi

Kız anadan öğrenir sofra düzmeyi

Sohbet odası özel bir odadır. Ayrı olarak düzenlenir. Çankırı yöresinde mimâri çizgilere girmiştir. Sohbet odasının tavanı işlemeli yapılıdır. Oda uzun, büyük bir salon biçiminde, kapıya girişte dar bir koridor bulunur. Bu koridora Kapı Aralığı denir. Kapının karşısında ocak bulunur. Ocak üzerinde de Şerbetlik denen süslü lâmbalar vardır. Bir de kapının girişinde sol tarafta, ikinci bir şerbetlik daha bulunur, üzerinde sigara yakmak için küçük bir mangal vardır. Odanın sağ tarafında, bir basamakla çıkılan Şahinci-Şeyh için denilen ve içinde oturacak alçak sedirler (makatlar) bulunan özel Mahfel vardır. Çalgı takımı burada oturur. Bunların sayısı otuzun üzerindedir. Odada göz kamaştırıcı bir aydınlık istenir. Keramet name-i Âhi Evran'da 120.000 çığrağ yandığı söylenmektedir.

Bu sohbette çalgı olarak 12 telli, santur, gırnata, keman, zilli maşa, zilli tef, kaşık, fincan, ut görülmektedir.. Çalgıcılar sohbet yerine erken gelirler, erkenden yemek yerler Yâranlar gelmeye başlayınca çalmaya başlarlar. Geçen eser olarak şunlar belgelenebilir; “çuhacıoğlu peşrevi, fasıl girişleri, taksim, yüzüğümün allı pullu taşı var, evlerinin önü çerçeve avlu, aşkın çakmağını sineme saldın, sabahın seher vaktinde görebilsem yarimi, kalk gidelim karataşa yokuşa, kömür gözlüm günün nasıl geçti zâr ile, kavağın dalın bir dönem, yoluna çanım adadım”.

Mahim gelir güle güle,
Hoşnutu yanında bile.
Sarılayım incebele,
Sekişin Mahime benzer,
Gezişin Şahi'me benzer.

Sözleriyle okunan okunan ve oynayan bir oyun olarak, sohbetin eksilmez türküsüdür. Bir gömlek giyer kız gibi Nenni havası ve yine Genç Osman ezgisi ile oynayan bir başka oyun söylenir, oynanır.

Bunlar bittikten sonra sabahî makamından giriş yapılır. Bilenlerden biri gazel, uzunhava, divan, koşma, zincirli koşma, topal koşma, müstezat, semai, kerem, kesik kerem ve hüseyinî makamından okumaya başlar. Yukardaki sözcükler müzik formu karşılığı kullanılırlar. Örneğin, Sabahî Saba makamı, divan, rast ve mahsur makamı için kullanılır. “Kahve misafirleri” ikinci kahvelerini içtiğinde “kalkgit havası” ya da “kalkgidelim” ya da “cezayir” denilen hava çalınır. Kahve misafirleri gittikten sonra kapılar kilitlenir, kapı dışında asılı fener içeri alınır, bu bölümde orta oyunları başlar. Orta oyunlarına herkes katılır. Orta oyunları olarak, “tura, neşim neşim, gül sepeti, şaşkın aşım, somut, şıldırıp, yüksük oyunu oynanır. Ayrıca oyun arasında ceza alanlar Çankırı oyunlarını oynamak zorundadırlar. Bunlar çoğu zaman sözlü, karışık nitelikte, tek oyunlardır. Oyunlardan sonra KüçükBaşaga'nın işareti ile herkes yerine çekilir, kahveler içilir, bu arada türküler okunur. Bu türkülerin çoğu oyundur. Ancak oynanmaz. Bu türkülere örnek olarak, “Sivastopol”, “Kozanoğlu”, “Şan Vakası”, “Köroğlu”, “Sultan Aziz” gösterilebilir.

Türküleri okunur, Sonra Arzu ile Kamber, iki kişi tarafından okunur. Bunu yeniden Sabahî makamının faslı alır. Gene gazel, koşma, kalenderi, müstezat ve gevherilere yer verilir. Faslı yemek izler. Yemekten önce yâran ruhları için bir fatiha okunur. Yere, usulüne göre kurulmuş geleneklere göre şekillendirilmiş siniler konur. Buraya oturup yemek yiyecekler ellerini yıkayıp silmek zorundadırlar. Sofranın tam arkasına büyük bir tepsi pilav gelir gelmez. “Başaga'nın, “Yolumuz yolcumuz var mı?” sorsuna, çavuş, “Adalettir başağam” der.

Suçlu olanların önüne gelmek üzere pilâva kaşıklar saplanır. Yemekten sonra kahveler pişene kadar herkese sohbetin en yaşlısı bir yemek adı söyleyerek ayağa kaldırır. Büyük başağa'nın yemek adı söylenince “bütün yârana kalktım” der, herkes ayağa kalkar. Sohbetin Arap adı verilen zilli maşaya sıra gelir. Buna Arap verme bölümü derler. Ocak kimde ise Arap bir hafta onda kalır. Çavuş eline bir şamdan alır, Başağa'nın önüne gelir, 12 telli saz eşliğinde Arap türküsü okunur:

Fakirim geldi meydana,
Elinde gül tane tane,
Yâran başı izin kime?

Sırasını savanla sırası gelen küçük başağa'nın önüne gelir, çavuş'la birlikte halka şeklinde otururlar, kahveler gelir, şamdan ortaya konur. Arabı alacak olana karşı ikinci türkü söylenir:

Hacı hacı canım hacı
Başındadır altın tacı
Sohbet tatlı, sonu acı
Ağam afiyet olsun
Sohbetin mübarek olsun

Türküler bitice ilk kahve “iç ağam” diye yeni sahibine verilir. Sohbeti anlatan, zorluklarını ve geleneklerini hatırlatan türküler okunur. Yemek ve kurallara titizlik göstermesi, pişmesi konusunda öğütler hep türkülerle bildirilir:

Arap seni gezdirirler aleyi
Yazarlar aklar üstüne kareyi
Ağa yaptı sühbeti savdı sırayı
Git çarşıya yağın acısın alma
Akşama kadayıf geceye helva.

gibi uyarılar sürdürülür. Sonra eski ocak ile yeni ocak sahibi oyuna kaldırılır. İkisi kalkar, karşılama biçiminde oynarlar. Suçlular hariç herkes oyundan sonra sohbet yerini terkeder. Suçlular ise muhakeme edilmek üzere beklerler. Sohbetin koşulları ağırdır. Kovulan bir daha aynı şehirde dahi oturamaz. Kendisine ceza verilen kişiye hiçbir yâran yardım etmez ve satış yapmaz. Küçük ceza verilirse, kahve içilir ve

Helisa oyunu oynanır. Bu bir halka oyunudur. Sohbeta klâsik sazları çalan Hristiyanlar da katılmaktadır. Saz olarak, 12 telli hâkimdir. Paralı icracılar bu toplantıda para ile kiralanır. Yâran saz çalamazlar. Bu toplantılarda yalnız darbuka gibi vurgulu sazlar kullanabilirler. Hristiyan çalgıcılar bu toplantılara klâsik Türk Müziğini sokmuşlar, bu ise iki müziğin karışımından oluşmuş bir halk müziği yaratmıştır. Fakat oyunları etkilememiştir. [8]

5.2 Yâran Toplantısı

Âhi gençlerin kendi aralarındaki toplantı bir çeşit sohbettir. [8]

5.3 Âhi Toplantısı

Âhilerin aralarında yaptıkları her tür toplantı için kullanılmaktadır. [8]

5.4 Sohbet

İzmir dolaylarında yapılan sohbet toplantıdır. [8]

5.5 Sıra

Ankara'nın sıra adı verilen toplantıları, Çankırı'nın sohbet toplantıları gibi yapılan bir nitelik gösterir. Hattâ sohbet dendiği dahi olur. Yeniçeri geleneklerinden de etkilendiğini söyleyenler vardır. [8]

5.6 Sıra Gezme

Çoğu kez içkisiz, bazen içkili olarak Tokat yöresinde yapılan sazlı, sözlü, eğlenceli, toplantı. Birçok yönü ile sohbeti andırır. [8]

5.7 Barana

Balıkesir-Dursunbey yöresinde kış yaklaşırken olgunlardan teşekkül eden bir yemek toplantısı ile Barana'nın nasıl yapılacağı ve ona kimlerin katılacağı tespit edilir. Bu

toplantıya “sohbet” adı da verilir. Yapıldığı yere ya da yapılacağı yere barana, veya barhane, yöneticiye baranabaşı, adı verilir. Bu sebeple sohbet toplantılarını barana diye adlandırırlar. Baranabaşı bir yıl için seçilir. Genç olanına Sohbet çavuşu adı verilir, o da bir yıl için görevlidir. Sohbeta ortak olanların adı ise sohbet ahablarıdır. Sohbet çavuşunun görevleri, sohbet toplantısındaki görevlerin aynıdır. Yalnız bazı farklılıklar bulunur. Sohbet çavuşu, sohbet ahablarının günlük hayatını bir yıl boyunca izlemek zorundadır ve onları kollar. Sohbet gecesi, sohbet ahabları ellerinde sazları ile beraber baranaya giderler. Belli bir uzaklıkta bir takım ezgiler okumak zorundadır.

Sabahtan kavuştum ben bir güzele

Küçüğüm nereden gelirsin

adlı özel ezgiler okunur. İki adımda bir durarak yaklaşılır. Beyitler okunarak eve girilir, merdiven başında oturulur, kahve içilirken toplu ezgiler söylenir. En ünlüsü; “Emine’mın çam dibinde sesi var”dır.

Yörenin, yöresel oyunları da oynanarak beklenir. Sonra içeriye geçilir. Burada bilindiği gibi muhakeme kurulur, yukarıda anlatıldığından burada tekrar etmeyeceğiz. Barana’da işbölümü vardır. “Karşılama”yı “küçük ahablar”, “uğurlama”yı ise “büyük ahablar” yapar. Toplantıda içki içmek serbesttir. Ancak sarhoş olmak suçtur. Baranadan sır çıkarılmaz. İzinle yabancı konuk getirilebilir. Ancak bir saatten fazla kalamaz. Sıkı düzen o kadar ağırdır ki, keyfi bir davranış düşünülmez bile. Üç grup vardır:

İhtiyarlar

Orta Yaşlılar

Gençler.

Sohbet ahabları birbirine yardım etmek, öncelik tanımak, birbirlerini sevmek, saymak zorundadırlar. Kumar, sarhoşluk, ahlâksızlık, yalan ve bilmediğini söylemek suçtur. Derhal incelenir ve cezalanır. Bir eğitim kurumu gibidir.

Baranada Âhi toplantılarından bir takım izler bulunduğu ileri sürülmüştür. Baranada acıklı parçalar okunmaz, neşeli ve oyuna uygun parçaların okunması salık verilir. “Karakuşum yüksektedir” oyunu, karşılama biçiminde oynanır; “Aşağıdan çıktı bayrağın ucu, berber dükkânını açmalı, “miski amber saçmalı, Kayalça’nın taşları sarı saçları” adlı tek oyun niteliğindeki karşılamlar da barananın ünlü türküleridir. Barana yerini bildiren özel bir ezgi vardır. Şöyle başlar:

Uzun çarşı baştanbaşa,
Keklik seker taştan taşa,
Kadın olan paşa,
Sevdiğim bir o, saydığım bir o,
Olacak sohbet senindir,
Senindir gerçek senindir.

türküsunü okunarak dağılır. Barana’da yöresel zeybek oyunu da karşılama biçimlerinde oynanır. [8]

5.8 Oda

Edremit yöresinde Âhi ve esnaf teşkilatı bulunmakta idi. Oda teşkilâtı olduğu, “mahalle odaları” bulunduğu, yöneticilere “odabaşı” dendiği ve bunların kardeşlik, yiğitlik yuğularını aşıl原因an toplantılara da “oda” dendiği söylenmektedir.

Soma ve Tarhala yöresinde de esnaf teşkilâtının Âhi izlerini görüyoruz. Oda bu yörede üçe ayrılmıştır. “Koca oda”, ihtiyarların toplantılarına ve odasına; “köse oda”, orta yaşlıların toplantılarına ve odasına; “delikanlı odası”, buluş çağını aşanların toplantılarına ve odasına verilen addır. Delikanlılara da “barana yareni” adı da verilir. Barana sözcüğü burada toplantı anlamında kullanılmaktadır. [8]

5.9 Cigör – Cigor

Siirt’te şubat ayında yapılır. Üç gün süren özel bayram ve toplantı şenliğidir. Mağara ve yayla çevresinde yapılır. Cigor sözcüğü Çıkta Gör anlamına kullanılan bir sözcüktür. Davullu, Zurnalı açık hava şenliklerinde yörenin oyunları sergilenir. [8]

5.10 Samah

Niğde yöresinde, kına gecesi damat tarafından yakın arkadaşları ve akrabaları ile birlikte yaptıkları içkili ve çalgılı bir toplantıdır. [8]

5.11 Yumurta Şenliği

Siirt ilinde mayıs ayında yapılır, renkli haşlanmış yumurta dövüştürme için meydanlarda, aile aralarında sürdürülen oyunlu, çalgılı açık hava şenliğidir. Başlangıcı küçük çocuklarla yapılır. [8]

5.12 Güveleme

Niğde’de güveyin dost ve akrabalarından biri tarafından uygun bir yerde verilen yemekli, içkili, çalgılı ve oyunlu toplantının adıdır. [8]

5.13 Ternek

Trabzon-Rize yörelerinde horon, hora tepmek ve oynamak için kurulan içkili, çalgılı ve yemekli toplantıdır. [8]

5.14 Vertevor

Trabzon-Rize yöresinde Ternek toplantısının başka bir yöresel adıdır. [8]

5.15 Herfene

Sivas yöresinde sıra gezme biçiminde, evlerde yapılan eğlencelere denir. Birbirlerine yakın komşular arasında yemekli, çalgılı ya da çalgısız oyunlu ev toplantısıdır. Kadınlar arasında yapıldığı zaman Kadın Herfenesi adını alır ve başka kadınlar, kadınherfenesine katılırken, yemek götürür. Erkekler arasında yapılan Erkek Herfenesi denir. Erkekler yemek götürmez. Evinde toplanılan kişi yemeğin tümünü hazırlar. [8]

5.16 Uçurtma

Gençler arasında para toplayarak yaptıkları baranaya verilen addır. Sohbet ya da sobet dedikleri ise, bir kişinin bütün masrafları yüklenerek yaptığı baranaya denir. [8]

5.17 Oğlak Bahçeleri

Bursa'da üzüm benlenince yapılan baranaya denir. Uçurtma, kuzu bahçe gibi oğlak bahçe de, yatsı namazından sonra başlar ve sabaha kadar sürer. Odalarca yapılır. Odaların gelenekleri ayrılır. Oda başkanına “bayraktar”, adı verilir. Her odanın yaz ve kış ayrı biçimde yapılan toplantıları vardır. Müzik ve oyunlar geleneğe göre fasıl içinde oynanırlar. Oyunlarda cura, tef, dümbek, zilli maşa eşliği vardır. Ünlü oyunları; “Köroğlu, beyler oynar satrancın merdini (Köroğlu varyantı), nazındadır nazından sürmesi gitmez gözünden” adlı oyunları, türküleri ünlüdür. [8]

5.18 Oturma

Erzurum'un eğlenceli aile toplantılarına denir. Erzurum yöresinde kentin, hattâ köyün bölünmüş sayılan parçalarından her birine mahalle adı verilir. Mahallenin hatırı sayılır bir ailesinin açmış olduğu odada, kadınlar ve erkekler ayrı olarak, üç-beş ailenin bir araya gelmesi ile yapılan toplantılara “oturma” adı verilir. Oturma bir eğlence toplantısı olup, gençlerin ve yaşlıların yerleri ayrıdır. Oturma eğlencelerinde kadınların, genç kızların bulunduğu kısımda türküler çağrılır ve oyunlar oynanır. Yeni oyunlar yaratılır. Yeni besteler ve ezgiler öğretilir. Her yeni şey bu toplantıda ortaya atılır. Durum erkeklerde de aynıdır. Erkekler arasında aynı şeyler sürdürülmekle beraber, kadınlar arasında yavaş yavaş yok olmaya yüz tutmuştur. Bütün yörenin oyunlarını oynarlar. [8]

5.19 Cümbüş Âlemi

Cümbüş Ankara'da içkili, sazlı, sözlü, oyunlu, gizli yapılan kadın oynatma toplantılarına derler. Buna “muhabbet” denir. [8]

Cümbüş belli kuralları olan, sıkı düzen içerisinde yapılan, geleneksel görgüye dayalı olarak sürdürülen, içkili, kadınlı, oyunlu bir toplantıdır. Cümbüşde büyükler özel bir saygı ile karşılanırlar. Karşılıklı bir sevgi ve güven içinde sürdürülür. İçki büyüklerin denetiminde kullanılır. Saz, oyun, söz için yönetici olan efeden izin alınır. Kadın oynatma izinle olur.

Cümbüş âlemi yapılırken özel; kalın duvarlı, ses geçirmez ve kuytularda bulunan yerler seçilir; örneğin, eskiden Ankara'nın hisarı içerisinde bulunan çıkmaz dip sokaklarda toplanmak geleneği olduğu ve Öksüzce Mahallesi'nde çıkmaz sokakta, örnek olarak Kazım Efendinin evinin tercih edildiği bilinmektedir.

Cümbüş gizli bir toplantıdır denilmesinin nedeni; devriye basması (buna kol bastı da derler ve onu yansılayarak oynayan oyunlar da vardır), sofı ve gerici insanların dinsel ve ahlâk açısından saldırısına uğramamak, saz çalmanın, oyun oynamanın, kız ya da kadın oynatmanın ayıp ve günah olduğu, yapanların ve aşağılayıcı düşüncelerle tedirgin edildiği baskıdan sıyrılmak gibi nedenler gösterilebilir. Cümbüşe gelenlerde, yeterli bir görgü almış olması aranılır. Bu sır saklamak, dürüstlük, müzik ve oyundan nasipli olmak, edep ve erkâna uymak biçimlerinde söylenir.

Cümbüşte değişik yaşlarda kişiler bulunabilir. İçkiye tövbeli olanlar da katılabilirler, Sakallılar'ın bu toplantıda belli bir yerleri vardır. Bunlar hocaların izni ile sakal bıraktıkları günden başlamak üzere içki kullanmadıklarından ancak cümbüşlerde içki içebilirler. Bu nedenle cümbüşün eksilmez kişileridir. Sürekli olarak cümbüşte bulunmaları da bunların âdap ve erkânının öğrenmeleri, kendilerini belli bir noktaya yükseltmiştir.

Çoğu kez, cümbüş kuralları ve gelenekler içerisinde yönetilir. Saz söz ve kadın oynatmak efe ve sakallıların iznine bağlıdır. Başköşeye en yaşlı efe oturtulur. Ötekileri yaş ve başa, bir de sosyal düzen içerisindeki yerlerine göre yerleşirler, Oturma, bağdaş kurma suretiyle ya da Çankırı'nın sohbetinde olduğu gibi dizler üzerine oturularak yapılır. Başka türlü oturmak görenek dışındadır. Efeler sedirlerde, ötekileri minderlerde, gençler halı üzerinde oturmak zorundadırlar. Gençler izin almadıkça bağdaş kuramazlar, diz üzerinde oturmakla yükümlüdür. Cümbüş temiz ve en yeni elbiseler içinde gelinir. Cümbüş odasına giren sağ elini göğsüne bastırarak

odadakilere selâm verir, sonra ellerini namazdaki gibi bağlayarak bekler. Daha sonra büyüklerin gösterdiği yere oturur. Cümbüşe efelere ait (bağlı) olan kadınlardan iki-üç kişi getirilir. Çoğu kez bunlar üçü geçmez. Cümbüş odasında, kapıdan girer girmez sağ yönde bulunan iskemleler üzerinde otururlar. Bu kadınlara “lan” denir. Bunun ulan kelimesinden geldiğini söyleyenler de vardır. Lanların yanibaşında “saki” oturur. Lanların geçim ve yönetimleri bağlı oldukları efelere aittir. Sert, ağır ve aşağılayıcı, hoş davranışlarla hitap muamele görürler. Gülmelerine, şakımalarına izin yoktur, son derece saygılı olmak zorundadırlar. Yoksa cümbüş yerinden dışarıya çıkarılarak bağlı bulundukları efe tarafından dövülürler. Lanların yıkanarak cümbüşe gelmeleri zorunludur. Cümbüşe sigara sarmaları, sigara yakmaları, (bir kibritle iki sigara yakamazlar) kendilerine işaret edilince oynamaları görevlerindendir.

Lanların yanibaşında oturan saki, içki dağıtımı ile görevlidir. Önlerinde efe sayısı kadar, üstünde kahve fincanı bulunan bir siniyi masa gibi kullanır. Bu kahve fincanları ile cümbüşte bulunanlara rakı dağıtılır. İçkiyi yönetir ve sunar. Görevi, kişiye göre içkiyi ayarlamasıdır. Sarhoş olana incecik bir miktar verir ki, buna “metelik kalınlığı” derler. İçkinin yanında leblebi, kavurma, turşu turp gibi kolay yiyecekler kullanılır.

Cümbüş, çoğu kez yatsı namazından sonra başlar. Önce saz çalınır, yalnız bağlama kullanılır. Bağlama ile önce oturarak dinlenilen türküler, divalar, koşmalar, keremler söylenir. Sonraları oyun havalarına geçilir. Burada oyun havalarına “kırık hava” adı verilir. Daha sonra kalenderi çalınarak oyuna başlarlar. Efeler oyuna kalkarlar. “Misket, nağme gelin, hüdayda, Ankara koşması, mor koyun, yandım şeker, fındık, mendil zebyeği, sabahi” oynanır. Önce delikanlılar, sonra kadınlar oynar. Bu kadınların giysileri özeldir. Kıрма, pile, uzun, beyaz entari, cemadan ve üzerinde sırmalar işlidir. Şal kuşağı bellerinde ve şalın uçları da göbek üzerinde düğümlenmiştir. Bunlar dönünce başlar, bu giyside ayrı bir güzelliği ortaya koyarlar. Efelerden biri bunların oynaması için yüksek sesle seslenir. “Gelinler kalksın oynasınlar”. Bu bir emirdir; bu buyruğa uymak, lanlar için zorunludur. Bir efe gelir ve kadınların yemenilerini başlarından alır, lanlar gayet saygılı, ince güzel, duygulu titiz bir sanat duygusu ile ufak bir hataya ve zevksizliğe yer bırakmıyacak şekilde oyun oynarlar. Lanların, oynarken, göbekten yukarı kısmına bakmak göreneksizliktir

ve efeye bir saygısızlık sayılır. Böyle bir hareketi görülenler, ikinci bir cümbüşe alınmaz. Efe “otur” buyruğunu verene dek kadınlar oyunu bırakmazlar. Lanlar iyi saz çalanı arar ve isterler. İyi oynayan, iyi zil döğen lanlar tercih edilir. Kadınlar baş ve orta parmaklarına takılarak çaldıkları küçük zilleri kullanırlar. Bunlar çengi zilleridir. Cümbüşe zil dövecek kadının taze (genç) ve güzel olmasına bakılır. Sanatçı olmasına, iyi zil devmesine, ritme ezgiye ve müziğe uymasına bakılır. Cümbüşte sanat önde gelir. Saz çalmak ve oyunda ustalık göstermek aranılır. İyi saz çalan bir çalgıcı ile, iyi saz çalan bir oyuncu ya da zil döven bir lan, birleşti mi cümbüşün neşesi boldur. Lanlardan sonra cümbüşlerde zeybek oynamak geleneği vardır. Daha sonra da bozlaklar okunur ve en son misket düzeninden bir kalkma havası çalınarak cümbüşe son verilir. Burada sabaha karşı dağıldıklarından “ay doğar ayan ayan” türküsünün söylediği ve Sabahî oyunu oynayarak, ellerde günün ilk ışıklarının kesilerek sağ ve sol yönleri gören olup olmadığı araştırılarak dağıldığı bilinmektedir.

Bir de cümbüşte bazı kuralların olduğunu ve değişik yörelerde de anlattığımız kent merkezindeki cümbüşe göre kurulan ve “muhabbet” adı verilen toplantıların yapıldığını da bildirelim. Örneğin, Beypazarı dolaylarında cümbüşe muhabbet denilmekte ve bu toplantı kadınsız yapılmaktadır. Bu toplantılarda, çenginin başındaki yazma, bağlama tellerinin altına sokularak sazın sesi azaltılır, sokaktan duyulmaması sağlanmış olur. Bu yörelerde de en yeni elbiseler giyilmektedir.

Çubuk kazasında da Cümbüş sözcüğü kullanılarak muhabbet yapılmaktadır.

Haymana’da da cümbüş vardır. Bir de ayrıca, özel olarak “düğün cümbüşü” yapılır, Düğün cümbüşünü, kadınlar kız evinde, kına yaparlarken, erkekler de oğlan evinde cümbüş yaparak toplanırlar. Bu arada da her türlü oyunu oynamakla beraber, seymen zeybekleri, bıçak zeybekleri, düz zeybekler çoğunlukla oynanır.

Cümbüşün iki ana kuralı buralarda da kullanılır. Saz başlayınca ve oyun oynarken, kimse konuşamaz, hareket edemez. Konuşan ve hareket eden dışarı atılır. Efe ve sakallıların dışarı çıkma zorunluluğu duydukları zaman, herkes sessizce ayağa kalkar.

Bugün, cümbüşteki oyunlar kadın oyunu olarak, kına gecelerinde ve her yerde, erkek oyunları olarak da zeybekler, her toplantıda ve her eğlencede oynanmaktadır. [8]

5.20 Avrat Oynatma

Nevşehir, Kayseri ve daha birçok yörede, çengi oynatmak için yapılan özel, içkili, yemekli, çengili toplantıdır. Cümbüşü andırır. Sıkı düzenli ve özel gelenekleri ile yapılır. Ürgüp'te ve Nevşehir yöresinde kına gecesine karşılık, erkekler arasında avrat oynatma toplantısı yapılma geleneği vardır. [8]

5.21 Muhabbet

Kırşehir'in müzikli, oyunlu toplantılarından biri de muhabbettir. Gizli yapılır, cümbüşü andırır. Otuz-kırk delikanlının bir araya gelerek yatsı namazından sonra sazlı, sözlü, çengili, köçekli, içkili toplantılarına bu bölgede "muhabbet" denilmektedir. Muhabbete iki-üç kadın katılır. Kapı girişinde oturtulur. Efe, sıkı düzeni, sâki, içki yönetimini eline alır. Ötekiler ise meze tutarak sakiye yardımcı olurlar. Kahve fincanı ile rakı içilir. Ayrıca su kapları da bulunur. Bağlamanın en çok kullanıldığı toplantılardan birisidir Bu toplantılarda oturak öncesi aşağıda belirtilen formlar çalınır ve dinlenir:

Açış (bir çeşit irticali yol gösterme.) peşrev, divan, koşma, semai, serbest tartımda okunur, söylenir, çalınır. Efe "kızlarımız oynasın, ayaklarını görelim"der. Çengiler zillerle oyuna kalkarlar. "Develi, badısabah, morkoyun, sap yüklettim kağnya, varayım gideyim Urumeline, merdini yavrum merdini, ziller, suda balık oynuyor, yayla suyu, dane dane, gel yanıma gel" ezgili oyunları oynarlar ve söylerler. Çengiler tek, iki kişi veya üçü bir arada oynarlar. Erkeklerle karşılıklı oynamalarına efe izin vermez. Çengi oyunlarından sonra erkekler zilsiz olarak sekme adı verilen zeybek oyunlarını oynarlar. Sabaha karşı muhabbet biterken herkes birbiri ile tokalaşarak ayrılır. Kadın getirenlere ayrıca gözü pek iki koruyucu verilir. Böylece çengiler ve onları getirenler herhangi bir saldırıdan korunmuş olurlar. Kırşehir'in bazı yörelerinde ise bu muhabbetlere köçek sokulmaz, yasaktır. Yozgat'ta sazlı, içkili, kadınlı oyunlara da "muhabbet" adı verilmektedir. Keman, ud, cümbüş ve bağlama

çalgı kuruluşunu oluşturur. Sürmelinin beş on çeşidi söylenir ve oynanır. Çiftetelliler bolca yer alır. Avşar ağzı, bozlak, oyunlar arasında okunur bunlar okunurken oyun oynanmaz.

Elmalı ve Antalya’da da muhabbet toplantılarında, toplantıyı açmak için çalınan ezgiler ve oyunlara bir ad verilir. Bunlara “başlantı” havaları adı verilir. Birçok türküyü içine alır. [8]

5.22 Cumalık

Nevşehir yöresinde nişanlı kızın evinde her cuma gecesi yapılan oyunlu, eğlenceli toplantı. Bazıları içkili de olabilir. [8]

5.23 Cemiyet

Tokat yöresinde “cemiyet” adı verilen toplantılar yapılmaktadır. Bunun dinsel bir yönü olduğunu da söyleyenler vardır. Bu toplantıda Hatayi, Pir Sultan, Nesimi Yemini, Murati, Emrah, Sadık, Noksani, Kâtibi, Deverani gibi eski ve geçmişin sevilen saz şairlerinin denemeleri, deyişleri, güzelleme ve koşmaları okunmaktadır. Cemiyette def ve ritm sazları kullanılmaz. Burada oyun oynanır. Bunu bir ibadet de sayarlar. Cemiyette ruzba ya da cura bağlama çalan âşık, bir de yorulduğu zaman saz çalan yedekçi adı ile anılan ikinci bir kişi vardır. Bunlar “deme, muamma” ve yukarda sayılan havaları çalıp çığırırlar. Âşıklar kendilerinden de şiirler ve son besteli türkülerini okurlar. Cemiyette “gözcü” adını alan görevli kadın ve erkeklerden iyi samah oynayanları oyuna kaldırırlar. Bazı yörelerde erkeğin, kadının elini öptüğü ve bunun niyaz anlamına geldiği, bazı yörelerde ise, kadının erkeğin elini öperek niyaz aldığı görülür. Buralarda samah oynayanlar, üç ile on kişi arasında olabilmektedirler. Samah oyunu iki bölüm olarak oynanır. Tıpkı halaylar gibi. Silis’teki cemiyetlerde üç bölümlü oynanan şekilleri de vardır. Cemiyetlerdeki sır dışarı açılmaz, ser verilir sır verilmez, bu toplantılar “cem”in benzeridir. [8]

5.24 Cem

Ankara Kırıkkale'sinde Hasan Dede denilen Alevî köyü vardır. Burada yapılan Alevî toplantılarına “cem” adı verilir. Otplantıyı yönetene “dede” değil de “mürşid” ve saz çalana da “zakir” adı verilir. Oyunlarına semah yerine “zamah” adı verilir. Cemde iki ya da bir saz eşliğinde oyunlar oynanır, nefesler söylenir. Kırmızı şarap içilir. Bulunmadığı zaman rakı kullanılır. Mürşidin gözcüye işareti ile zamah oyunu başlar. Gözcü elindeki değnekle dokunarak zamah becerisini olanları kaldırır. İki kadın bir erkek kırklar zamahını oynarlar. Bir erkek bir kadın ise garipler zamahını'nı oynar.

Gariplerin şehidleri ruhuna,

Dönelim İmam-ı Hüseyin aşkına,

diye çarkedilir. Kadın ve erkek oyun içerisinde birbirine değmezler. Cemde toplantının yapıldığı odada erkekler önde, kadınlar ve kızlar arkada otururlar. [8]

5.25 Biryan

Muğla yöresinde alevilerin yaptıkları toplantının adı. Cem toplantısıdır. [8]

5.26 Büryan

Yine Muğla yöresinde alevi cem toplantılarına bu ad da verilmektedir. Aynı zamanda bektâşilerin gizli, içkili ya da özel yasalı toplantısının ve toplantı yerinin adıdır. [8]

5.27 Çiğdem Günü

Tokat ve Çorum yöresinde kır çiçeği olan çiğdemın yetiştiği zaman yapılan açık hava eğlence toplantılarıdır. Kırlara çıkarak eğlenirler. [8]

5.28 Sıra Gecesi

Urfa'da erkek toplantıları kışın yapılır ve adına “sıra gecesi” denir. Sıra sözcüğünün toplantıların gelişigüzel değil de, kendi aralarında anlaştıkları ve toplantıya katılanlar

içinde yaptıkları sıraya göre toplantının düzenlenmesinden dolayıdır. Bu sırayı izlemeğe “sıra gezme” denir.

Kendine özgü usul ve töresi vardır. Sıralar akranlar arasında yapılır. Genç, orta yaşlı, ihtiyarlar arasında ayrı ayrı koşulları bulunur. Sıra toplantıları içkili ya da içkisiz olabilir. Oyunlar oynanır, yenilir, içilir; çiğ köfte vazgeçilmez yemeklerdendir. Saz çalanlar, okuyucular, güldürü gücü bulunanlar, ötekilerine yaptıkları çeşitli şakalarla ayrı bir güzellik katarlar. Katılanlar bütün sıra gecelerine davetlidirler. Kadınlar evde büyük sofrayı kurduktan sonra komşulara geçerler. Gece saat 23’e doğru dönerek, ikinci grup ağırlama işlemleri için eve gelirler. Kahve, çay erkeklerce mangal ya da semaverlerle pişirilir. Sigara, su dağıtımı, ayakkabıların, karşılaması, 8-12 yaşlarındaki çocuklarca yapılır. Oyunlar, ezgiler, türküler, divanlar, çalınır, söylenir, oynanır ve gelecek toplantı yeri bildirilerek dağılır. [8]

5.29 Yatı Âlemleri

Urfa’da güzel saz çalanların, uzun hava okuyanların, oynayanların Nisan ayında dağlara çıkarak yaptıkları eğlencelere “yatı” adı verilir. Yatı denmesi de, bu dağlarda geçirilen günlerin yedi ile otuz gün arasında sürmesi ve o sürede dağda kalmaları nedeniyledir. Yatı için Urfa’nın güney kesimindeki dağlar seçilmiştir. Bu dağlardaki mağaraların yatı için kullanımları sarnıçlar ve kaya oyuklarında biriken suların varlığından dolayıdır.

Yatı da akranlar arasında yapılır. Yerleri belli olduğu için yer kapmak üzere önceden bekçiler gönderilir. Yatıda kalanların kalacakları süreye göre yanlarında çiğ köfte yapımı için gerekli olan herşeyi götürürler ve ayrıca yağ, un, şeker gibi pişirilebilecek yemeklikleri, giysilerini, kilim, keçe, kürk, aba gibi kalın, üstüne oturulabilecek eşyaları da birlikte götürürler. Saz ve ses ustaları olmadan yatı âlemi yapılamaz, saz ve ses ustalarının en iyilerine bağlanılır. Geceleri başlayan âlemler sabahlara kadar sürer. Çalınır, söylenir, oynanır. Tabancalar patlatılır. Uzun havalar yankılarla dağa ayrı bir güzellik getirir. Oyun havaları arasında, vecde gelen uzun havayı çeker. Buna “uzun havaya asılmak” denir. İçkili veya içkisiz olanları da

görlür. Eğlence sabahın ilk ışıkları ile sona erer, öğlene kadar uyunur, öğleyin geceki yapılacak eğlence için yeniden hazırlıklara girilir. [8]

5.30 Sahaniye

Urfa'da geceleri yapılan yemekli ve içkili, evli erkeklerce düzenlenen oyunlu, türkölü eğlence ve toplantılara da "sahaniye" adı verilir. Karar altına alınan günde ve yerde, gelenler birer kap (sahan) yemekle ve içkilerini de yanlarına alarak hazır bulunurlar, yemekler her evin en iyi pişirdiğı yemek olması gerekir. Sahaniye toplantısı, kentte güzel yerlerde, kent yakınlarındaki mesire yerlerinde de yapılır. Toplantı akşam üstü başlar, sabaha kadar sürer. [8]

5.31 Muhabbet Meydanı

Alevilerin ve Bektaşilerin gizli olarak yaptığı gece toplantısına bu ad verilir. Bu toplantıya yalnız Aleviler girebilir. Bir de "çelebi" ve "harici" adı verilen Alevilik ve Bektaşilik kurallarını benimseyen kişiler girebilir. Toplantı yerine gelindiğinde el-yüz yıkanır, ev sahibinin kahvesi içilir, sonra toplantı yerine gidilir. Toplantı yerinin kapısı örtölür. İçeri girmek için üç kez çalınır. Beklenir, kapı içerden açılır. Açılması kabul anlamına gelir. Toplantılara kadınlar katılır. Herkes yerini aldıktan sora çelebi girer. Girmesiyle beraber erkek ve kadınlar ellerini göğüslerine koyarak "baş kesme" duruşuna geçerler. Bu çelebiyi selâmlamadır. Harici varsa, çelebi ile kadınlar arasında oturtulur. Çelebinin bellibir açış konuşması vardır. "Akşamlar hayrola. Hayırlar fethola, âkibetlerinizin hayrola. Cemallere aşkola, mihmanlara aşkola, aşk meydan ellerine.", der demez sazcılara işaret verir. Sazcı bağlamayı iki eliyle tutarak göğsüne kadar kaldırır, üç yerinden Allah, Muhammet, Ali diyerek öper. Her biri için bir kere öptüğünden üç kez öpmüş sayılır. Çoğu kez şu türkölü ile açılır:

Bu gün meydânı aşk içre yine âhengimiz vardır
Munafık münkir-ı beddualar ile cengimiz vardır
Erenler bezmine Allah eyvallah deyip girdik
Hemişe zikrolun dilde zeh-i gülbângimiz vardır
Atarsa gam değil zem tâşını münkir bize şâhım

Bizim de onların hakkında lâ'net sengimiz vardır
Girib âşına-yi aşk olan bu meclise dâim
Kemâlât ehlini bilmek için mihengimiz vardır
Bizim bir suret-i âyinede bin rengimiz vardır.

Sonra, sazını öperek aynı şekilde yerinde oturur.

Kadınlardan biri kalkarak büyük sini içerisinde toplanmış olan mezelerin ortasındaki içkiyi (rakı) alır bir kadeh doldurur; Çelebi önünde diz çökerek bir dizini yere, sol elini göğsüne koyarak içi gözükmeyen kadehi uzatır. Kadehin adı “dolu”dur ve bir defada içilir. Kadın bunu sunarken kendini, adını koyarak şiirini söyler. Örneğin:

Muradıma ermiş oldum erenler
Bastığınız yere yol olayım ben
Hatçe’yi lââyık görünüz erenler
Kapunuz önünde kul olayım ben.

Sonra herkese birer kadeh dolu sunar görevliler. Bunlar 12 kişidir. Güzel sesli olan kadı ve kızlar ya da erkekler Fuzuli, Pir Sultan, Kaygısız Abdal, Rıza Tevfik Baba, Arif, Ruhsati, Bosnavi Baba, Şahi Baba, Hatai, Seyrani, Şiiri gibi babalardan ya da ozanlar şiir halinde nefesler söylerler. Ayrıca ezgilendirilmiş olursa koşmalar, semailer, divanlar okunur, çalınır. 15-20 dakikada bir dolu dağıtılır.

Aleviler birbirlerine “can” derler. Tasavvuf anlamından gelir. Canlar dolular yenilerler. Fazla içki almış olanlara boş kadeh gider. Kadehin içi gözükmediğinden kimse çevresine karşı bir aşağılama duygusu içerisine düşürülmemiş olur ve sarhoşluğu herkese gösterilmeden gizlenmiş olur. Gözcü adı verilen görevlilerden biri toplantının dirliğini, düzenliliğini korur. Gözcü, âhenk dışı olanı ne nedenle olursa olsun meydan dışına çıkarır. Buna “meydan dışına atmak” denir. Atılanlar yöresine göre yedi ila on iki toplantı (meydan) ya giremezler. Dolular yenilenir, dördü aşınca semah başlar. Sema da denir. Semahın başlangıcına “pervaz” derler. Pervaza başlayacak kişileri çelebi seçer, izin alınır. Pervaz öyle başlar. Önce bir kadın bir erkek olarak başlanır. Kadın erkeğin sağ elini tutar, ocağa doğru üç adım atar, baş keserek dedeye saygılarını bildirir, dört bir tarafı aynı şekilde selamlar ve “ruzba” adı verilen küçük curanın ritmine ayak uydurarak oyuna başlar. Oyunun

bitiminde yine baş kesilip çelebiye saygı gösterilir. Çelebi onlara “Aşk olsun, aşıkларap ervazınız meşkolsun, miracınız hak olsun” gibi sözler söyler. Canlar yeniden dolu dağıtır, muhabbet meydanlarına oynanan semalar erkek, kadın, alaca oyunlar biçiminde oynanır. Kadınlar kendi aralarında oynadıkları oyunlarda belden kavramakla tutarlar. Erkek-kadın karışımında kol kola girmek suretiyle de oynanır. Bazan da birbirlerini hiç tutmadan oynarlar. Oyunlarda da nefesler kullanılır. Örneğin:

Var Muhabbet Meydanına
Gel otur be can dediler
Yüz sürüp ayaklarına
Doğru gel canan dediler

Niyaz edip dara durdum
Mürüvet kapısını buldum
Derdimin dermanın sordum
Bu meydan derman dediler

Kurdular erkanı yolu
Sundular bir kase dolu
Verdiler ol cemde eli
Pirden bu ihsan dediler

Kırklar tası doldu geldi
Erenler hep sunuldu
Ferdi'ye bu nutuk oldu
Nuşedip de kan verdiler.

Kadınlar pervazından sonra içeriye, boynuzları ve sırtları çeşitli süslerle ki, buna “elvan” derler, süslenmiş tiftik tekeleri getirilir, kurban edilir. Bundan sonra toplu semah oyunlarına geçilir. Herkes kalkar oynar. Oynamayanlar için şöyle bir deyiş vardır:

Ben mürşidim diyen noksana gelsin

Mürşit kimdir rehber kimdir can nedir
Sema eden canlar meydana gelsin
Kırklar cemiyeti onun yeridir.

ve böylece miskin miskin yerinde oturmuş olanlara manevi iğneler batırılarak sema etmesi sağlanır. Herkes kolkola girerek semaya başlar. Zaman zaman kollar çözülür, tek oyun niteliğinde dönmeler başlar. Bu Mevlevilerin semalarını andırır. Yalnız aşırı dönme ve bilinçsiz bir dönüş gibi değil, sakin, yumuşak, anlamlı, kendi etrafında ve bir yörünge etrafında dönülerek yapılır. Çelebiden yana yüzleri gelmek suretiyle daima oyun tutarlar. Çelebiye sırt dönülemez. Sonra “miraçlama” adını verdikleri tekrar kolkola girerek birlikte oynadıkları bölüme geçerler. Birlikte söylenen:

Biz Ali'nin kuluyuz.
Bir bahçenin gülüyüz
Üçler yediler kırklar
Biz onlardan biriyiz hu

diyerek doğrulurlar. Kadınlara burada “bacı” denir. Erkek oyuncular sağdaki bacıya:

Miraçta cemaal gördüm aşk olsun imanım.

diyerek saygılarını bildirirler ve çelebi, lokmaların gelmesini söyler. Sofralar kurulur, yemekler yenir, kahveler içilir, toplantı şu sözlerle dağılır:

Allah Allah Bismillah
Aynı cem erenleri
Miraç gördük, didar gördük
Nur gördük, iman gördük
Oturan, duran, gönlünü pak tutan
Kimsenin ayıbını görmeyen
Söylemeyen, bermurad ola
Hu gerçeğe.

Burada bulunan saz çalanlarda çelebiden izin alarak kendi deyişlerini, oyuna uygun bestelerini çalabilmekte ve canlar da oyunlarını sürdürebilmektedir. Bu oyunların

çoğunda normal oyunlarda gördüğümüz nitelikler vardır. Dinsel görünüşleri, sözler alınırsa anlaşılabilir bile. [8]

5.32 Nasip Alma Meydanı

Bu da Aleviler ve Bektaşiler arasında yapılan meydan toplantılarından biridir. Gece yapılır. Hava iyice karardıktan sonra toplantı yerinde buluşulur. Civar köylerden “okunmuş olan can”lar bu nasip alma meydanına katıldıkları için cem büyümektedir. Gelenler eşlerini birlikte getirirler. En iyi giyimi burada görüyoruz. Bayramlık ve gelinlik elbiselerin baş kısımları değiştirilmek suretiyle hepsi kullanılır. Çünkü, köyün en iyi giyimi ve bayramlık dediği şeyler bu giysilerden oluşur. Bu toplantı muhabbet meydanındaki yerleşme ve oturma ile açılır. Başta çelebi ya da dede adı verilen yönetici bulunur. Açış güzel sesli bir kadın okuyucu yapar. Nesimi’den bazı nefesler okunur. Bitiminde, gözler kapıya dikilerek beklenir. Bu sırada dışardan içeriye çoğu kez beş kişiden oluşan bir topluluk girer. Önde yaşlı ve sakallı bir kişi, arkasında sağında kız, solunda ise erkek olmak üzere iki kişi daha, en arkada da iki tane daha genç gelir. Bunlar da solda kız, sağda ise erkek olarak dizilmişlerdir. Bunların boyunlarından ayaklarına kadar çarşafa benzer bir şey sarıdır. Gözleri çoğu kez bağlıdır. Açık olarak yapılanları da vardır. Başları açıktır, ayakları çıplaktır. Ayakkabı ve çorap giyilmez. Boyunlarında bir yün kuşak dolanmış vaziyette sarkar. Kadının boynundaki kuşağın bir ucu, önündeki erkeğin elinde, erkeğin boynunda sarılı kuşağın ucu da, önünde bulunan kadının elindedir. Bu iki kuşağın da uçlarını en öndeki yaşlı kişi tutar. Meydanın ortasında dururlar, birinci yanık sesli kadın yine türküler okur. Çoğu kez şu türkü gibi anlamlara gelen, değişik deyişler de törelere göre okunmaktadır. Bu aşağıda vereceğimiz okunan şiir ise, Çelebilerin yönettikleri nasip alma meydanları da okunur:

Allah Allah deyüp gel bu meydana
Can, baş feda edüp götür ükurbana
Boyun eğip yüz sür şah-ı merdana
Erenler bu meydan er meydanıdır.

İşittinse ey can rehber bendini
Takıver boynuna aş kemendini
Varlığın soyunup kurtar kendini
Erenler bu meydan er meydanıdır.

Uyansın cerağlan erken kuruluşun
Açılsın yüzler nurlar görünsün
İkrarına bağlanan cana aşk olsun
Erenler bu meydan er meydanıdır.

diye daha pek çok dörtlük sıralanır. Biraz uzuncadır. Gözleri bağlı olan arkadaki çift, ilkin meydana girerken bu tören yapılır. Önündeki çift evli olup karıkocadırlar. En öndeki ise dededir. “Kefil” adı verilen ortada bulunan karıkocaya da Nevşehir Hacıbektaş ve Maraş yöresinde “sağdıç” adı da verilir. “İhtiyaç Dede”ye Maraş’ta “rehber” denilmektedir.

Türkü bitince rehber şu tarzda bir şeyler söyler:

“Allah eyvallah Muhammed Ali Aşkına, Pirim Hacıbektaş divanına, dar’a durmağa Can’alar geldi. Erenler meydanında özleri darda, gözleri niyazda Beloğlu yola geldi. Kaygudan azad oldu, ak cennete geldi. Hak erenlerin gerçeğe hu, munkire yuh, yezide lanet...” gibi uzun bir konuşma yapar. Buna bazı yörelerde “gülbank çekme” denir. Toplantıyı yöneten Dede bir sual sorar; “Ey talipler ne gördünüz ne yaptınız?” Cevap olarak; “Er gördük meydana geldik”. Işık, nur istermişsiniz, gözlerinizin bağını çözelim mi?” “Dileriz”. “Madem ki öyle varsa döktüğünüz doldurun, varsa yıktığınız yapın, ağlattığınızı güldürün, çünkü hak yolundasınız. Erenler meydanındasınız. Gelen dönmez, döneni görmez, gerçeğe hu, munkire lanet”. Hazır bulunanların hepsi “hu gerçeğe, lanet munkire” diye ters bir söyleyişle tekrarlarlar. Daha bir takım ön konuşmalar yapıldıktan sonra, en son olarak dede bir and içmeye geçirir. Dede, çifti ellerinden tutarak yönetici dedenin önüne getirir. Diz çökerler, dede bunların kulağına eğilerek bir şeyler söyler, fakat bu söylenen söz toplulukça duyulacak şekilde yapılır. “Elinize, dilinize, belinize sahip olacağınıza and içermisiniz? Yalan söylerseniz nurunuz sönsün mü?”, “Sönsün”. Ortaya gelirler, muhabbet meydanında olduğu gibi elvan süslü kurbanlar, koçlar gelir, meydana

dolandırılarak götürülür. Dede üç tane mum yakar, üçünü de bir fitille yakması zorunludur. Ayrıca yeniden diz çökme ile Biad Ayeti okunarak devam edilir, uzunca telkinler yapılır, bağları çözülür, birer dolu (rakı) verilir. Bu doluyu dede sunar.

Dede, ocağın sağ yanında, duvara çakılmış üç çivi bulunan yeşil bir kılıfın altında 40-45 santim uzunluğunda üç boğumlu bir değnek alır, Allah, Muhammed, Ali diye öper; öpmez talip kadın ile talip erkeğin sağdıçları yüzükoyun yere uzanırlar. Dede, elindeki değnekle bunların omuzlarına üçer kere değer, Allah, Muhammed, Ali diyerek dokunur, sonra değneği yatay olarak ileri doğru uzatır, her biri, her boğumu birer kere, Allah, Muhammed, Ali diyerek öperler, değneğin altından geçerler. Bu sırada türküler de başlamış olur. Bütün yörelerde şu tarzda bir dörtlükle başlar bu sözler:

Bu gün gam yükünün tüccarı geldi
Çekemem bu derdi de yavrum bölek seninle
Altından geçenler sırat'ı geçti
Çekemem bu derdi de yavrum bölek seninle

Bu türküler okunurken dedenin ve bacının ellerini yeni adaylar öper. Dede de, onları gözlerinden ya da alınlarından öperek eskilerin arasına gönderir. Herkes kutlar, sonra muhabbet meydanının eğlencelerine başlanır, toplantı sabaha kadar semah oyunları ve öteki yöresel ezgi ve oyunlarla sürdürülür, gider. [8]

5.33 Gelin Alayı

Öncelikle oğlan evinde bir eğlenceyi yaptıktan sonra gelini almak için kurulan bir topluluktur. Buna “gelin göçürme” de denir. Önce oğlan evinde “oturma” (bir nevi eğlence) yapılır, zeybekler, oyunlar oynanır ve perşembe günü yaya olarak davul, zurnalarla, ilahi ve aminlerle gelin evine gidilerek gelin alınır. Sonraları atla alınmaya başlanmıştır. Birçok çeşitleri vardır. Eğlenceli ve oyunların en bol bulunduğu kesimlerden biridir. Sabaha kadar süren yöreler vardır. Sinsin oyunlarına kadar oyunların tümü sergilenir. Özel türküleri vardır. Bunlar aynı zamanda oyun havasıdır. Antalya, İzmir, Manisa, Nevşehir, İçel, Niğde, Ankara, Kastamonu, Bolu, Çankırı, (ki burada gelin çıkartma adını alır) Aydın, Burdur, Diyarbakır, Uşak,

Elazığ, Erzincan, Erzurum, Eskişehir, Antakya, Kayseri, Kırklareli, Kırşehir, Malatya, Kütahya, Sivas, Sinop, Edirne, Tokat, Yozgat'ta değişik şekilleri bulunmaktadır. Düğünlerde cirit, güreş, orta oyunları, halaylar, çengi oyunları, temsili oyunlar, kasap havaları, bar, köçek, kadın oyunları sirto, (kasap havası) susta, hora, horon ve benzeri pek çok türde oyunlar oynanır. Bazı yörelerde samahlar, teke oyunları, bengi ve mengiler oynanır. Yalnız bütün Türkiye'de çiftetelli baş oyundur.

Düğünlerde bazı inanışlar vardır. Bunlar Atasözleri şeklinde duyulurlar. Örneğin:

Avratı ar zapteder, er zaptedemez.

Anasına bak kızını al, kenarına bak bezini al.

At ile avrat yiğidin bahtıdır.

Avradı boşayan yiğit topuğuna bakmaz.

Düğüne varır zurna beğenmez hamam varır kurna beğenmez.

Düğün aşî ile dost kazanır.

Düğün iki kişiye kaygısı deli komşuya.

Boyuna bosuna bakma, huyuna usuna bak.

Ersiz avrat yularsız at gibidir.

Kızın saçlısı, tarlanın taşlısı, öküzün de yaşlısı yeğdir.

Kutsuz gelin ev yıkar.

Vardığın köy kör ise kıp, topal ise sek kızım.

Kızı yiğide ver, rızkını mevla verir.

Örnek olarak Ürgüp Nevşehir yöresinde yapılan bir düğünü ve oyunun düğünde nerelerde oynandığını ve nelerden oluştuğunu görelim. Bu kesim Ürgüp'ün ünlü kişisi Sayın Ali Baran Numanoğlu ve Ali Arı'nın yardımları ve verdikleri bilgilerle belgelenebilmiştir.

Ürgüp'te halaylar düğünlerde oynanır. Burada her bölümde oynana oyunlar ve okunan ezgiler değişmektedir. Erkekler arasında oynanan yalnız halaylardır. Erkekler düğünde Tek Oyun oynamamaktadırlar. Halayların belli bir sırası vardır. Bu sıra değişmez. Buna Halay Faslı da derler. Sırasıyla şöyle dizilir:

-Kaleden kaleye şahan uçurdum

-İstanbul'dan Üsküdar'a yol gider

-Peşkir çektim direktten

-Ürgüp yolu düz gider

-Mataramı suya daldırdım (Kamber halayı)

Buraya kadar oynanan halayların hepsi “ağırlama halayları” olarak adlandırılır.

-Üç ayak. (Buna “sallama” adı da verilir. Beş ağır halayın yellemesi gibidir ve sözsüzdür. Öteki beşi ise sözlü halaylardır.)

-Allılar. Bu hoplatma bölümü olarak oynanır, sözlüdür.

-Cezayir. (Hora tipi halay yapmak suretiyle oynanır. Bu da sözsüzdür.)

Kadın halayları, erkek halaylarında olduğu gibi sıra dizisi değil, karşılama biçiminde oynanır. Erkekler, kadın halaylarını oynamazlar. Alaca dizi görülmez, yalnız kadınlardan oluşurlar. Bu da fasıl halinde üç tane olarak arka arkaya oynanır. Melodileri biraz daha değişiktir. Sırasıyla:

-Yağmur yağar yer yağ olur

-Pınarım pınarım narin pınarım

-Kayalar yarılmasın

Bu üçü de sözlü kadın halayıdır. Sırası değiştirilmez. Kayalar oyunu da karşılama biçiminde oynanır. Yalnız kadınlar, erkek halaylarını da değişik figürlerle oynayarak yürütürler. Aynı melodileri kullandıkları, ancak karşılama biçiminde sürdürdükleri görülür. Genel olarak bu oyunların tümü düğünde oynandığından nerelerde ve nasıl oynandığını düğünle birlikte incelenmesi faydalı olacaktır. Mehmetoğlu Pembe'den doğma hicri 1325 Ürgüp doğumlu Haya Kapı'lı Göğüş'ün Ali Ağa adı ile tanınan Ali Arı, pek çok düğünlerde bulunmuş, çoğunda yönetici olarak katılmıştır. Bu bakımdan daha önce yapılmış araştırmalar, düğünün bütün inceliklerini, anlamlarını birincil kaynaktan öğrenme olanağını kazanmış ve bu bilgiyi bu güne aktarmıştır.

Düğünleri iki kısım olarak incelemek gerekiyor. Birinci kısım, erkekler, ikincisi ise kadınlardır. Oyunlar da erkek halayları ve kadın oyunları adı altında belirtilmektedir.

Erkekler, halaydan başka bir oyun yörede oynamadıkları için, erkek halayları sözcüğü ve kendi oyunlarını da, kadın oyunlarından ayırabilmek için ve halay biçiminde oynanmadığını gösterebilmek için de kadın oyunları deyimini kullanırlar. Burada zurna hiç kullanılmamaktadır. Klarnetçiler Türkiye’de doğmuş büyümüş Hristiyanlar oldukları söylenir. Bunlar Rumca bilmemektedirler.

Ürgüp’te düğün “bayrak çekmek”le başlar. Bu düğünün açıklanması ve haberidir. Pazartesi günü bayrak çekilir ve davullar döğdürülür. Düğüne böylece çağrı başlamıştır. Davullar Çarşamba günü yatsıya kadar çalarlar. Bugünlerde herkes “hayırlı olsun”a gelir. Hayırlı olsuna erkekler erkek evine, kadınlar kız evine giderler, duygularını ve iyilik dileklerini söylerler. Davul, klarnetin katılmasıyla Cezayir’i vurarak Hayırlı olsun’u kapatır. Çarşamba gecesi yatsıdan sonra düğün başlar. “Güvey donatma” ile toplum eğlencesine başlanmıştır. Güveyin genç arkadaşları bir meydanda toplanırlar, topluluk halinde güveyi de aralarına alarak şu türküyü söylerler:

Söğüt idim indirdiler dalimden,
Beni ayırdılar nazlı yarimden.
Ben korkarım ayrılıktan ölümünden,
Ölüm Allah emri ile ayrılık.

Bu dörtlükte güveyin evine girilmiş olur. Güveyin evinin avlusuna halı serilir. Halının üzerine yelek ya da mintan konmuştur. Güvey pantolon çorap ve öteki giysilerini giymiş olur, beraber burada güveyi giydirir, buna “güvey donatma” denir. Başkası karışamaz, yalnız berber karışır. Güvey eski urbalarını buraya çıkarır, yenisini giyerken gene arkadaşları toplu halde şu türküyü söylerler:

İğdenin dalına bastım da dal kırılıverdi,
Amanın da dal kırılıverdi,
İğdeşi devşiren kollar da yar oluverdi,
Amanın da yar oluverdi.
Sen getirdin beni oynattım da hanım Ayşe’yi,

Amanın mor menevşeyi.

Altın Ayşe derler a canım da bir kaba minden,
Sağ yanım ağrıdı da a canım soluma dönder,
Allahım seversen de a canım yarimi gönder.

Bu bir nevi karşılamadır. “güvey karşılaması” da denir. Dokuz zamanlı bir tartımdadır. Bu anda bir yandan da türkü okunurken damat giydirilir. Giydirilme bitince orada yakın akrabaları, dostları, halka tarzında beklerler. Bunlar kadın grubudur. Önce annenin eli öpülür. Yakın akrabaları olan kadınların elleri öpülür, arkadaşları beklerler. Öteki yönde ise baba “harici” odasını açar. Bu konuk odasına verilen addır.

Dost ve yakın erkekler bu harici odada kabul edilirler. Hayır ve dileklerini bildirirler. Komşu ve ihtiyarlar babanın yanında yer alır. Güvey, anasının ellerini öper ve oradan topluluk halinde, davul ve klarnet havaları, oyunlarla harici odasına getirilir, baba eli öptürülür. Orada bulunan yakın büyüklerin de elleri öpülür. Damat unutursa hatırlatılır ve topluluk halinde meydana gidilir. Eskiden Ürgüp’te meydan olarak Karamanoğlu Mehmet Bey Camii kullanılmış. Buna da “meydan düğünü” denilir. Meydan düğününün yapıldığı evlerin dışında geniş açıklıklar da kullanılır. Her mahallenin bir meydanı bulunur. Burada bulunan topluluk toplu halde damat gelirken şu türküyü okurlar:

Cevizin yaprağı al değil yeşil,
Sıva kollarını boynumdan aşır,
Akşamdan sarhoşum dilim dolaşır,
Baktıkça yüzüne ay görünüyor,
Bu cihan başıma dar görünüyor.

Meydanda güveyin oturacağı bir yer hazırlanır. Oraya, oturak tabir edilen bir sandalye konur. Buna “koltuk” derler. Kanlı bıçaklı olanların bile buna kardeşçe katıldıkları görülür. Damat oturtulur, burada Alibaba’dan deyişler okunur.

Meydan da bir çeşit noel ağacı gibi süslenmiş bir ağaç bulunur. Adam boyundan biraz büyükçe, her tarafı elvan kağıtlarla süslenmiş, tel tel kağıt örgülerle sarkıtılmış,

bezenmiş, üzerinde mumlar, altında da dört kişilik oturacak yeri olan, adına “nakıl” denilen bir ağaç vardır. Bunun özel bir türküsü vardır. Tartımlı olarak başlayan türkü, sonra usulsüz bir anlatım içerisinde okunur ki, buna “nakıl övme” derler.

Bir acaip nesne gördüm dallarına aferin,
Beldenizde adet olan yıllarına aferin,
Görmedim ömrüm içinde böyle bir türlü düvel,
Elvan elvan olmuş hallerine aferin.

Sonra üzerindeki mumlar yakılır. Erkekler bu sefer sıra ile daha önce belirttiğimiz halay faslına başlar. Sekiz tanedir, ilk beşi belirtildiği gibi ağırlama, altıncısı sallama, yedincisi hoplatma, sekizincisi ise hora biçiminde oynanır. Bunda tam bir hora niteliği gözükür. Kollar birbirine halkalanarak önde kitlenir. Kapalı dizi ile oynanır. Bağlı ve bağımlı bir oyundur, her adımda yer döğülür. Davul ritmi cengi-harbiden oluşur ve her vuruşta Düm sesleri devamlı ayağın yere vurmasına rastlatılır. [8]

5.34 Feslikan Gezmesi

Çankırı’nın ilkbahar eğlencelerindendir. Sıra olarak Kale, Gezme, Bahçe, Taşmescit gezmelerinden sonra Aşık Sabri’nin mezarı bulunan tepenin eteklerinde yapılır. Bu tepeye Hacat Tepesi denir. Buraya çıkarak dilek ve adak dilenir ve adanır. İstihareye yatanlar olur.

Feslikan sözcüğü fesleğen yerine yörede kullanılır. Çevrede fesleğen tarla ve bahçeleri olduğundan bu ad verilir. Halay, karşılama, tek oyunlar düzlükte ince saz eşliğinde, takım çalgı ile oynanır. Çok az davul zurna kullanılır. “Nanay” biçiminde sesli oyunlar sergilenir. Çevreden bazıları buna katılırlar. Bahçelerden özel mevsimlik meyve ve yemiş sunulur. Yemekli bir toplantıdır. Geceye dek sürdürülür. Burada da giysi değişimi yapılır. Bir gün sürer. [8]

5.35 Yapraklı Panayırı

Çankırı’nın eskiden yapılan bir panayır ve geceleri eğlence, saz şairleri, orta oyunları, yaver toplantıları, sinsin oyunları, köçek oyunları, gelin oyunları halay,

deve kukla oyunlarının 3 ay sürdüğü söylenir. Yapraklı Dağı'nın eteklerindeki 9 hektarlık genişliğindeki yerde yapılmış. Katıldığı ileri sürülen ozanlardan “Erzurum’lu Emrah, Bayburt’lu İşardi, Kalecik’li Miradi, Seyrani, İstanbul’lu Gedai, Aşık Ömer ve Geredeli Dertli gibi bir çok Anadolu’lu ve Trakya’lı saz şairleri ile birlikte Çankırı’lı Zahmi, Sabri, Cününi, Hürrem gibi şairlerin yanında Yapraklı’lı Ruyeti, Merdi, Hamdi, Efkari, Yesari ve Fikri” oldukları söylenmiştir. Bunların kalıntılarının yörede sürdürülüp sürdürülmediği araştırılmalıdır. [8]

5.36 Taşmescit Gezmesi

Çankırı’ya özel bir gezmedir. Kale gezmesinden 10 gün sonra başlar. Üç cumartesi sürer. Yörede Mevlevi Dergahı çevresinde ve ağaçlıklı kesimde yapılır. Yemeklidir. Özel yemekler evlerde pişirilerek götürülür. Bohçalara elbiseler konur. Taşmescit gezmesine taşınır. Süsleme ve takıların hepsi ve giysilerin en güzelleri giyilir ve takılır. Burada bohça içindeki giysiler değiştirilir. Türküler söylenir. Gruplar biçiminde oyunlar ve tek oyun oynanır. Müzik için ince çalgı dolaşarak parse toplar. [8]

5.37 Kala Gezmesi

Çankırı’nın özel bir töreni gibidir. Hacı hanımların bu gezmede özel yerleri vardır. Nafile namazından sonra hacı kadınlar tarafından ilahi, kaside, dini menkıbe ve ayinler, müzikli bir biçimde okunmaktadır. Sonra dua ile bağlanır. Kentin alınmasını kutlamak amacı önde gelmektedir. Kentin kuzey bölgesine düşen kalede Danışmentli kumandan Karatekin’in türbesi bulunmaktadır. Bunun ruhuna fatihalar okunur. Dini yönü sona eren toplantıda gençler ve yaşlılar ayrılırlar. Burada türküler ve çeşitli oyunlar kurularak oynar ve söylerler. [8]

5.38 Elele Tutuşturmak

Kütahya yöresinde güveyin gelin yüzünü açarken yapılan, çengili, oyunlu bir toplantıdır. Çengi, gelini oyun ve türkü ile karşılar. Yengeler, kaynana ve gelini oynatır. Damat gelene dek sürer. Buna elele yapıştırma da denir. [8]

5.39 Kol Bastı Havaları

Birlikte çalıp söylemenin, toplu eğlenmenin, sazlı-sözlü muhabbetin yasak olduğu dönemlerden, günümüze miras kalan “kol bastı” havasının ne olduğunu anlatmaya kelime anlamından başlamak daha doğru olacaktır. Kol; teftiş, koruma için devriye gezen asker grubu, muhafaza veya teftiş için gezdirilen asker, jandarma veya polis kıtası anlamına gelmektedir. Eskiden kendine göre ciddi kuralları ve müzik dinleme adabı olan sazlı - sözlü, içkili ve oyunlu eğlence geceleri, “kol” veya “devriye” baskısının korkusu altında yapılmakta idi.

Toplu eğlencelerin, yörenin saza - sözü veren hatırlı kimselerin evlerinde yapılması adetti. Bu eğlencelerine herkes çağırılmaz. Çağrılı olanların ise, müziği seven ağzı sıkı, dürüst kimseler olmasına özen gösterilirdi. Böylece gecelerde evin çevresine devriyelerin gezip gezmediğini haber versin diye gözcüler konurdu. Eğlenceye önceleri yörenin sevilen türkülerini çalıp söylemesiyle başlanır. Eserler ağırbaşlı ve kostak bir eda ile seslendirilir.

Eğlencenin en koyu anında görevlendirilen gözcü devriyelerin geldiği haberini içeriye ulaştırdıca müzik hafifler, ışıklar söner, içkilerin sunulduğu kaplar ortadan kalkar. İşte bu esnada kolluk kuvvetlerine atfen kol havaları icra edilmeye başlar. Ve onları ifade eden sözler eserlerde yer almaya başlar. “Kalk gidelim sevdiğim, devriyeler basmadan” gibi. Gözcü kolluk kuvvetlerinin gittiğini haber verince hafiflemiş olan müzik yeniden kuvvetlenmeye başlar. [8]

5.40 Konak Alemleri Rize

Eskiden köylerde ahabap, yaren edindikleri, çağdaşlarıyla birlikte uzun kış gecelerinde mahalle odalarında toplanıp sohbet etmeleri yaygın bir görenektir. İhtiyar ve gençlerin ayrı toplandığı odalar bulunur. Bu odalara “konak” denir. Bu odalarda toplanan genç ahabaplar arasında sıra türküleri ve yüzük saklamalı fincan oyunları, bazen de gülmeceli taklitler yapılır. Sıra türkülerinde tutulup bir şey söylemeyenlere ahabaplarına bir gece ziyafeti verme cezası verilir.

Fincan oyunlarında yenilen grup ötekilerine ya böyle bir ziyafet çeker veya bir takım hayvan seslerini taklit eder ya da sırtına binip gezdirme gibi şakalı hareketlerle sırasını savar.

Konak sohbetleri arasında bir de yerli deyimle Harfana vardır. [8]

5.41 Güvey Hamamı

Güveyin yıkanması amacıyla hamamda yapılan çalgılı, eğlenceli toplantıdır. Yıkandığı sürece çalgı çalınır oyun oynandığı söylenir. Bu hamamlara Manisa, İzmir, Bolu, Çankırı, Diyarbakır, Elazığ, Erzincan, Hatay'da rastlanır. Erzincan'da:

Havuzbaşının gülleri
Şak şak öter bülbülleri
O yarin dudu dilleri
Umdum yar gele yar gele

sözlü türkü, hamamda tek oyun olarak oynanır. Elma, lorke ve benzeri türkülerle de oynanır. [8]

5.42 Güveyi Salma

Kütahya'da oğlan evindeki konuklar, komşu evinin birinde toplanarak yemekli, oyunlu, içkili, türkülü eğlenirler. Ünlü ozanlardan önce deyiş ve ilahiler okunur. Veysel Karani okunur. Dualanır. Damat el öperek eğlenceden ayrılır. Eve gider. Kapı girişinde sırtı arkadaşları ve konuklarınca yumruklanır. Konuklar eğlenceyi sürdürürler. [8]

5.43 Kakmık

Kütahya'da güveyi salmadan sonra konuklar ve güvey arkadaşlarının yaptıkları oyunlu, çalgılı, içkili toplantıdır. Kütahya yöresinde vardır. Sabaha dek sürer. [8]

6. ANADOLU'DA KADIN SOHBETLERİ

Yurdumuzun yine pek çok ilinde erkeklerin yanı sıra sadece kadınların bir araya gelerek yaptıkları sohbetler vardır. Bu bölümde bununla ilgili bilgiler verilecektir.

6.1 Gelin Hamamı

Oğlan evinin giderlerini karşıladığı gelin ve yakınlarının toplu olarak hamamdaki havuzun başında çalgılı olarak gelin oynatılan, oyunlar oynanan bir toplantıdır. Yörelere göre değişik biçimlerde yapılmaktadır ve özel türküleri bulunmaktadır. Hamamcı türkülerinin çoğu hep bu gelin ve güvey hamamının türküleridir. Örneğin, Akhisar'ın:

Ey hamamcı hamamına güzellerden kim gelir.
Ah ne bileyim efendim, günde yüz bin can gelir
İki kurna arasında bir güzel yan gelir.

Isparta'da gelin, hamama çalgılarla götürülür. Birçok yörede görülen Kızıyanı, gelini hamama götürmek üzere giydirmek amacıyla ya da kına gecesi için düzenlemek üzere yapılan ikin bir toplantıdır. Hırızma ve Katır Pazarı gelin hamamına Çankırı yöresinde verilen ad olarak kullanılır. Daha birçok yöremizde görülür. [8]

6.2 Kına Gecesi

Gelinin eline kına yakmak amacıyla kız evi ya da yakınlarınca yapılan çalgılı toplantılara bu ad verilir. Kına gecesine çengi getirmek, tefçi kadın çağırmak ve delice eğlenmek ve birlikte bir takım törenimsi geleneksel görünüşler de vardır. Örneğin, gelin yastık üstüne oturtularak Ankara'da:

Bismillah edin kınaya,
Çağırın gelsin anaya.

diyerek törene başlanır. Ana gelir, önce ağlaşmaya başlarlar, ölmüşlerini teker teker sayarak, kız duygulandırılır; örneğin, “Ah büyük deden olsaydı da görseydi, halan olsaydı da görseydi”, ve benzeri gibi... Bir çok yerde özel kına tepsileri vardır. Etrafında mumlar yakılır. Çoğu kez çarşamba günü ve gecesi yapılır. Adana, Akhisar, Niğde, Bolu, Kastamonu’da kına geceleri ünlüdür. Her yörenin özel, gelin okşama adı verilen kına yakılırken söylenen türküleri vardır. Örneğin, Bolu’da çengilerin oynadığı ve bir ağızdan söylenen:

Altın taş içinde kınam ezilsin,
Sabah olsun güzel yüzüm yazılsın.
Görümceler etrafına dizilsin,
Gelinim kınan kutlu olsun, al olsun,
Bunda dirliğin tatlı olsun, bal olsun.

Konya’da:

Atladım çıktım eşiği,
Sofrada kaldı kaşığı,
Git kızım sağlıklarla,
Sil gözün yağlıklarla.

Bursa’da:

Atladı geçti eşiği,
Sofrada kaldı kaşığı,
Kız evinin yaraşığı,
Kal evimiz kalında,
Şen odamız şenlendi.

Bursa’da kına gecelerinde fiske ile tef çalarak oyunları yönetmek, geleni başı yapmak, misafirleri karşılamak, gidenleri geçirmek ve herkesi şenlendiren oyunlar oynamak “usta” adı verilen tefçi ve sanatçı kadınların işidir. İki tane mutlaka olur. Ustalar Bursa’nın “sekme” adı verilen zeybeklerini de güzel bir biçimde kadın oyunu olarak oynarlar. Elazığ’da:

Çayda çıra yanıyor,

Ayda yılda yanıyor,
Hazır ol gelin hanım,
Yolculuk yaklaşıyor.
Yürüsün gelin yürüsün,
Eteğin yere sürünsün,
Gelinlik mübarek olsun,
Allar giysin şan olsun.

diye türküler söylenir. Eskişehir’de:

Ezme ile ezme ile,
Yar bulunmaz gezme ile.

türküsü söylenir. Isparta’da:

Dama çıktım dam ıssız,
Beş para buldum yazısız,
Hem anasız hem babasız,
O da gelin oluyor,
Kahir evine varıyor.

bunu da daha çok babasız kızlar için okudukları söylenir. Oğlana kına yakılırken:

Onu alır kucağına,
Gider evin bucağına.
Yarın akşam yar kucağına,
Güven kınan kutlu olsun,
Yarının dili tatlı olsun.

türküsü okunur. Birçok yörelerde gelin çıkarması için de ayrı ayrı eğlenceli oyunlar yapılır. Muğla’da kına gecesine kına düğünü derler ve “getirin kına yakalım, yetmez azıcık atalım, şu kızın sözünü tutalım, a kız a gelin, gelin kınan kutlu olsun, orada da burada da dilin tatlı olsun” diye türküler okunur.

Bunun gibi daha birçok yörelerde oyunlar oynanmaktadır. Kına gecesi ve düğünler bütün kadın oyun verilerinin ana kaynağını oluşturur. Bugüne kadar sağlanan türkü

ve kadın oyunlarının çoğu bu toplantılardan, çengilerden ve yine bu toplantıda bulunan tefçi kadınlardan sağlanmıştır. [8]

6.3 Görümlük

Özellikle Kütahya'da yapılan kızevinde özel yemekli, çalgılı, türkölü toplantıdır. Çengi oyun ve türköleri baştan sona sürer. Uzun süreceğ nikahlarda oğlan ve kız evinin tanışması amacı ile yapılır. Özel giysiler burada pek çok sergilenir. Ziyafet öğleyin verilir, ama sabahtan başlar. [8]

6.4 Yük

Kütahya'da kız için hazırlanan elbise takımları ile yakınlarına verilecekler, şerbette ve görümlükde oğlan evine verilen armağanlar sandık içine konur ya da bohçalanır, gelin evine gönderilir. Yükün ardından oğlan ailesi gider. Kız evinin akrabaları ile gelenlere verilen yemekli, çalgılı, çengili toplantılar. Bir hafta sürer. Burada kızın dostları toplanarak def ve dümbelek eşliğinde türlü oyunlar oynarlar [8].

6.5 Dönme Hamamı

Geçmişte, çalgılı, köçekli, çengili olarak yapıldığı bilinen bir toplantıdır. Men-i İsfat Kanunu ile yasaklanmıştır. Devam eden köyler vardır. Ayine benzetenler de vardır. Hamamda yapılır. Geçmişte, Pazar, Balıklı, Yeni ve Eski Kemer, Yeni Mahalle hamamlarında yapılmış. Hamam çoğu kez pazartesi günü kiralanarak kapatılır. Okuyucu daveti ile çağrılan kız ve oğlan evinin kadınları gidip yıkanır. Hamama uygun özel giysiler giyerler. Oğlan evindekiler kaşlarına tel takarlar. Gelin, yengeleri ile yıkanır. Uzun saçları örölür. Tepelik, duvak, sırmalı havlu, ipek futası çıplak ayakları ökçeli sedef nalınlı, üzeri işlemeli giydirilir. Yengeler ipek kadifeden enli sırma işli Ferace giyerler. Cübbeye benzer. Başları elmas taçlıdır. Taze gelinler de süslü giyinirler.

Çengiler, tefleri ile şadırvan başında çalınıp çığırırlar. Bir halka oluştururlar. Ağır ağır oynayarak ritimli dönem başlar. Bu dönme üç kez sürer. "A Hamamcı

Hamamına Güzellerden Kim Gelir”, “Yasemin Dalına Neden Eğmeli”, “Kırmızı Gülün Gazeli” gibi ağırlama havaları çalınır. Para serpilir. Hamamcılara bahşış ve ağır kumaşlar verilir. Bu bitince evlerde eğlence sürdürülür. [8]

6.6 Kızlar İçi

Kütahya’da hafta sonlarında kızlar arasında yapılan türkölü, oyunlu toplantılardır. Her hafta birinin evinde yapılmaktadır. [8]

6.7 Ahenk

Kütahya’da güzel sesli kadınların ve paralı kadın çalgıcıların, çengilerin def, dümbek, zilli maşalar, darbukalar çalarak fasıl kurdukları, türkölülerle oyun oynadıkları bir toplantıdır. Yeni besteler, eski besteler buralarda yer alır. Komşu delikanlıları bahşışle türkölüler dilerler. Çengiler bunları okurlar ve oynarlar. Örneğin:

- Kumariya İne Çıka. Yol Sandım. (Kumari)
- Gidin Bulutlar Gidin. (Sürmeli)
- Yağmur Yağar Yer Yaş Olur.
- Eridimi Nafişemin Kalayı Efem.
- Pencereden Kar Geliyor.
- Bir Mektubum Gelse Büyük Bayramda.
- Üç Güzelin Sevdası Var Başımda.
- Girdim Yarın Bahçesine Gülden Geçilmez.
- A İstanbul Sen Büyük Bir Hansın.
- Hisarın Ardındayım.
- Selvi Kavak Bölük Bölüktür.

- Bergama ile Edreminin Arası
- Ayva Dibi Serin Olur Yatmağa.
- Yarimin Giydiği Atlas.
- Yıldız Akşamdan Doğarsın.
- Leylam Zülüflerin Dalga Dalgadır.
- Bir İncecik Yolum Gider Yemene. gibi...

Sabahleyin “benk oyunu” büyük bir halka, oluşturarak el ele tutuşarak oynanır. Mani atma oyunudur. Halka ortaya doğru toplanarak “Hey” diye nara atarak birleşilir. Eller çözülür. “Şingirdaklı çandırdaklı benk oyunu “diye okunarak genişler, dağılır. [8]

6.8 Gece Çeniz Altısı

Kütahya’da kadınlar arasında yapılır. Dönme hamamdan sonra kız evine gidilir. Yemekli, oyunlu, sabaha dek eğlenceli bir toplantıdır. Gece yarısı kahvaltı verilir. Çengiler çalar, yengeler “düz oyun” oynarlar. Herkes buna katılır. Çok çeşitli düz oyun türküleri vardır. Oyuna kalkan, üç kez elini göğsüne bastırıp açarak selamlar. Öyle oyuna girilir:

- Yasemin Dalını Neden Eğmeli.
- Uzandım Ben Dala Uzandım. (Eminem)
- Ünledim O Yarı Ardından Erdim.
- Karşılamlar. (“Tek Oyunlar”, “Kaşıklı Oyunlar”)
- Ahmet Beyin Bir Küheylan Atı Var.
- Kar mı Yağdı Kütahyanın Dağına.
- Kahve Yemenden Gelir.

- Öte Yakanın Bulutu. (Şakirim)
- Sinanoğlunun Abdestliği Sırmadan. (Sinanoğlu) (Zorba) (Eşkîya Havası)
- Güvem Dalını Eğmeli.
- Yoğurdum Var Yeşil Meşil Çanakta.
- Ben Bir Köroğluyum Dağda Gezerim. (Köroğlu)
- Sandıklı Yolunda Buldum İzini.
- Ger Ali (Bu halk oyunu titreyerek başlar, sekerek oynanır, kaşıklıdır.)
- Köroğlu (Bu halk oyunu kaşıklıdır. Aşağı sola ileri kaşık döğme ile başlar. Sekem, hoplama, vuruşma, oturma ve kargalama bölümleri ile sürer.)
- “Efe Oyunu” (Bu halk oyunu erkek kılığına giren çengi tarafından oynanır. Nara ile ani girişi kadınları şaşırtır. Kime mendil atarsa o da oynar. Zeybek oyunları sabaha dek sürer.)[8].

6.9 Kuşak Kuşatma

Özellikle Kütahya’da geleneksel yönü ağır basan “kız düğünü”nü izleyen oyunlu, eğlenceli, yemekli, çalgılı bir toplantıdır. Şal belli bir sayıda çeşitli bellere dolanır, son olarak geline takılır ve bağlanır. Kuşak Heyeti kadınların bulunduğu yere gelir, armağan ve bahşiş verirler. Oğlan evinde oyunlu ve yemeklidir. Her gruba ayrı hava çalınır, oynanır. Kız evinde iki sıralı dizi ile karşılanır. Kuşak, kuşatmadaki uyulacak geleneksel koşulları konu dışı saydığımız için genişletmiyoruz. Ege yöresinden Kütahya’ya kadar çok yaygın bir toplantıdır. [8]

6.10 Gündüz Çeniz Altısı

Gece çeniz altısını izleyen günde ki çoğu kez Salı günüdür. Kız evinde yapılan gelenekli, çengili, oyunlu, eğlenceli toplantıdır. Kütahya’da ikindiye dek sürer. Bazen gece yarısına dek uzadığı görülür. [8]

7. SONUÇ

- 1- Sohbet toplantıları, Anadolu'nun bir çok yöresinde değişik isimlerle sürdürülen bir gelenektir.
- 2- Bu toplantıların yapılmasını sağlayan amaçlar farklı farklıdır. Bu amaçlar çerçevesinde toplantıda işlenen tema, genellikle din veya eğlence olmaktadır.
- 3- Bu iki tema çerçevesinde düzenlenen toplantıların ana ögesi müziktir. Bu ögeye zaman zaman dansın eşlik ettiği görülür.
- 4- Tüm bu toplantıların tertip ve iç dinamiği belli kurallara bağlanmıştır.
- 5- Bu toplantılar, yaşatıldığı yörenin gelenek-görenek, örf ve adetlerine bağlı olarak, sadece erkekli, sadece kadınlı veya kadınlı-erkekli guruplarca düzenlenir.
- 6- Bu toplantılar yaşatıldığı yörenin gelenek-görenek, örf ve adetlerine, toplantının temasına bağlı olarak, içkili veya içkisiz olarak tertip edilir.
- 7- Bu toplantıların Konya yöresinde uygulanan biçimi olan oturak sohbetlerinin erkekli-kadınlı, içkili ve müzikli olarak düzenlenmesi gelenekleşmiştir.
- 8- Bu toplantılarda ana ögeyi oluşturan oturak havalarının ezgisinde; yahyalı kerem, garip, düz kerem, müstezat ve beşiri dizilerinin kullanıldığı tespit edilmiştir.
- 9- Ezgilerde usul olarak (9), (7), (4), (2) zamanlı usullerin daha fazla kullanıldığı gözlemlenmiştir.
- 10- Edebi incelemede, ezgilerin sözlerinin (7), (8), (11) heceli olduğu, beyitler veya kıtalar halinde söylendiği, bağlantı kısımlarının kimi ezgilerde şiirden ayrı bir yapı içerisinde, serbest olarak söylendiği tespit edilmiştir.

KAYNAKLAR

- [1] **Canata, Hilal**, 1998. Anadolu'da müzikli sohbet toplantıları, *Bitirme Ödevi*, İ.T.Ü. T.M.D.K., İstanbul.
- [2] **Cem Ansiklopedisi**, 1984, cilt 9, 27, 28, 29, 39.
- [3] **Hınçer, İlhan**, 1957. Memleket Davaları, *Folklor Postası*, **8**, 20
- [4] **Kaya Gülgün**, 1987. Konya Yöresi Gelenek ve Görenekleri *Bitirme Ödevi*, İ.T.Ü. T.M.D.K., İstanbul.
- [5] **Meydan Larousse**, 1990. cilt 7, 469-470.
- [6] **Önalı, Şenel**, 1993. İ.T.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Uslup ve Repertuar Ders Notları.
- [7] **Önder, Mehmet**, 1926. Konya Folkloru, Konya'ya Mahsus Sanatlara Dair, Yeni Kitap Basımevi, İstanbul.
- [8] **Sipahi, Cemal Demir**, 1975. Türk Halk Oyunları Ansiklopedisi, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları Folklor Dizisi **51**.
- [9] **Şenel, Süleyman**, 1989. İ.T.Ü. T.M.D.K. Çalgı Eğitim Bölümü Türk Halk Müziği Bilgileri Ders Notları.

ÖZGEÇMİŞ

1971 yılında Giresun'un Tirebolu ilçesinde doğdu. İlkokulu bitirdikten sonra 1984 yılında İ.T.Ü. Türk Musikisi Devlet Konservatuvarı Çalgı Eğitim Bölümünde okumaya hak kazandı ve bu bölüme kaydını yaptırdı. 1994 yılında bu bölümden ikincilikle mezun oldu. Aynı üniversitenin Sosyal Bilimler Enstitüsünde yüksek lisans eğitime başladı. 1996 yılında T.R.T. İstanbul Radyosu'nda akitli bağlama sanatçısı olarak göreve başladı. "Grup Türkiyem" adıyla iki çalışması albüm olarak yayınlanmıştır. Gerek T.R.T. çatısı altında, gerekse özel olarak yaptığı müzikal çalışmaları halen devam etmektedir.

